

ΠΕΙΟ ΕΥΓΕΝΙΚΟΣ
ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΓΑΛΑΤΕΙΑΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

Το θεατρικό έργο της Γαλάτειας Καζαντζάκη¹ παρουσιάζει ενδιαφέρον, τόσο στην έντυπη έκδοσή του (στον συλλογικό τόμο της *Ανταίχης*² και στον περιοδικό τύπο της εποχής³), όσο και εξαιτίας της σποραδικής αναφοράς αρκετών έργων⁴, η εύρεση των οποίων ανήκει στα desiderata του νεοελληνικού θεάτρου. Ένα από τα έργα αυτά είχαμε την τύχη να βρούμε στο παράρτημα χειρογράφων Ψ-27 των δραματικών διαγωνισμών της Εθνικής Βιβλιοθήκης. Είχε υποβληθεί ανώνυμα – όπως όλα τα χειρόγραφα των δραματικών διαγωνισμών ως το 1910 – στον Πανεπιστημιακό δραματικό διαγωνισμό του Πανεπιστημίου του 1908. Στην ταύτιση οδηγήθηκαμε από μια αναφορά του Νίκου Καζαντζάκη στην εκτεταμένη του κριτική για το ενδιαφέρον πρωτόλειο της Γαλάτειας *Ridi pagliaccio* στον *Νουμά*, το 1909, στην οποία, μεταξύ άλλων γράφει: «Παντού, σε ό,τι ως τώρα έγραψε: στο δράμα της *Πιο ευγενικός*, στα *Γράμματα* και στα *Διηγήματα* και στην *Πινακοθήκη*, στο *Ridi pagliaccio* της παντού η νότα αυτή η στριγγιά κ' ερωνική και το ανήλεο ξεγύμνωμα της ακάθαρτης ζωής»⁵.

Η σχέση της Γαλάτειας Αλεξίου με τον Νίκο Καζαντζάκη αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα ερωτικής σχέσης ανάμεσα σε δύο δημιουργούς με κύριο άξονα

¹ Για την προσωπικότητα της Γαλάτειας Καζαντζάκη και την πολύπλευρη δραστηριότητά της και ειδικότερα τη θεατρική, βλ. Βαρβάρα ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ: «Η Γαλάτεια Καζαντζάκη και η λαϊκή παράδοση», στα *Πρακτικά Α' Πανελληνίου Θεατρολογικού Συνεδρίου «Το Ελληνικό θέατρο από τον 17^ο στον 20^ο αιώνα*», επ. Ι. Βιβλάκης, Ergo 2002, Παράβασις – Μελετήματα 2, σσ. 227-233.

² Μια συλλογή των θεατρικών έργων της Γαλάτειας Καζαντζάκη κυκλοφόρησε το 1959 με τίτλο *Ανταίχια* και περιλαμβάνει εννέα πολύπρακτα και οκτώ μονόπρακτα έργα. Δεν περιέχει τα *Πληγωμένα πουλιά*, που ανέβασε το Θέατρο Τέχνης του Σ. Μελά, το 1925, και το οποίο δεν βρέθηκε, διαθέτουμε όμως αρκετά στοιχεία για την πρόσληψή του.

³ Πετρούλας ΨΗΛΟΡΕΙΤΗ, «Με κάθε θυσία», *Νέα Ζωή* 1911-1913, Αλεξάνδρεια. Π. ΨΗΛΟΡΕΙΤΗ, «Ο ερχομός, δραματική σκηνή», *Νουμάς* 1911, σσ. 299-312. Γ. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ, «Μέσα στους τίμους», *Κρητική Στοά Γ'* (1911), Ηράκλειο Κρήτης.

⁴ Τα έργα αυτά είναι: *Κόλαση*, *Πάθος*, *Ο θεός από τη Βομβάνη*, *Σκηνές της Κατοχής*, που αναφέρονται από τον Κ. Α. ΘΡΑΚΙΩΤΗ στο αφιέρωμα *Γαλάτεια Καζαντζάκη 1881-1962*, *Είς Μνήμην*, Αθήνα 1964, ό.π., σ.

19. Αναφέρονται επίσης προς έκδοση στην τελευταία σελίδα του μυθιστορήματος *Άνθρωποι και Υπεράνθρωποι* της Γαλάτειας, αλλά μάλλον δεν εκδόθηκαν. Ενδιαφέροντα στοιχεία, όχι όμως και το κείμενο, έχουμε για το θεατρικό *Χωριάτης*. Όπως σημειώνεται σε εφημερίδα της εποχής, είχε γίνει δεκτό από την καλλιτεχνική επιτροπή του Εθνικού Θεάτρου, αλλά απορρίφθηκε από το διοικητικό συμβούλιο «για τις τολμηρές αριστερές ιδέες του». Η Γαλάτεια είχε προσφέρει για το θέμα αυτό στο Συμβούλιο Επικρατείας. Τελικά απέσυρε την προσφυγή της. Ο Μιχάλης Ροδάς, θεατρικός κριτικός, που υπογράφει το άρθρο, προτείνει μια διαφορετική λύση: «Μου φαίνεται ότι η καλύτερη προσφυγή της κ. Καζαντζάκη θα ήταν η θεατρική δικαιοσύνη, παρά η γνώμη του συμβουλίου επικρατείας. Ο *Χωριάτης* της να παρασταθεί από ένα θίασο του ελευθέρου θεάτρου και να δοκιμασθεί εκεί η αξία του, να κριθεί ευρύτερα, ουσιαστικότερα η απόφασής του “Εθνικού Θεάτρου”. Σ' αυτά τα ζητήματα αξία έχει η ουσία και όχι οι τύποι». (Μ. ΡΟΔΑΣ, «Η Θεατρική», *Ελεύθερον Βήμα*, 18.10.1924).

⁵ Κάριμα ΝΙΡΒΑΜΗ, «Γαλάτεια Αλεξίου. Αφορμή από το *Ridi pagliaccio* της», *Νουμάς* 1909, τ. 357 (*Είς Μνήμην*, ό.π., σ. 61).

την πνευματική επικοινωνία. Η σχέση αυτή, αν και τυπικά διαλύθηκε και τα μέλη της ακολούθησαν αντίθετους δρόμους, ωστόσο απέδωσε γόνιμους καρπούς. Από την αρχή φέρει τη σφραγίδα του πνευματικού διαλόγου, στοιχείο που την καθόρισε και ίσως η κατάχρησή του προκάλεσε και το τέλος της. Η Έλλη Αλεξίου δηγείται ότι ο Καζαντζάκης φανέρωσε τον έρωτά του στη Γαλάτεια μέσω ενός λευκώματος, όπου στην ερώτηση «τι επιθυμείτε» απάντησε «την Γαλάτειαν και μίαν καλύβην», φράση παρμένη από το γνωστό δράμα του Σπυρίδωνος Βασιλειάδη *Γαλάτεια*. Με τον τρόπο αυτό κίνησε το ενδιαφέρον της νέας κοπέλας και κατάφεραν να γνωριστούν στους περιπάτους τους, στους δρόμους του Ηρακλείου, καθώς τα ήθη του τόπου και της εποχής δεν περιλάμβαναν επισκέψεις και κατά μόνας συναντήσεις, ενώ ο έρωτας έδωσε και στους δύο υλικό για τα πρώτα τους βιβλία⁶. Η πολυσυζητημένη αυτή σχέση κράτησε εικοσιπέντε χρόνια. Τα αρχικά στάδιά της καλύπτονταν από ένα πέπλο «μεγαλειώδους μυστηρίου», όπως ταίριαζε στις μεγάλες προσωπικότητες, τις οποίες διαρκώς μελετούσε ο νεαρός Καζαντζάκης. Επικοινωνούσαν κυρίως με τα βιβλία και τα γράμματα που αντάλασσαν. Αν πιστέψουμε τη Γαλάτεια, τα γράμματα του Καζαντζάκη την εντυπωσίαζαν, αλλά συγχρόνως την προβλημάτιζε αφενός ο πληθυντικός που χρησιμοποιούσε, αφετέρου το περιεχόμενο, το μεγαλύτερο μέρος του οποίου ήταν δάνεια από στοχαστές: «Γιατί πρέπει να μου λέει την αγάπη του με ξένα λόγια; Γιατί να τα δανείζεται από τους άλλους αντί να βρίσκει δικά του;»⁷. Ωστόσο η «ηδονή της γνώσης» κρατούσε ζωντανή τη σχέση τους. Είναι χαρακτηριστικό ότι η πρώτη τους συνάντηση σφραγίστηκε από μια «πνευματική διαφωνία», στην οποία φάνηκε έντονα η διαφορά της ιδιοσυγκρασίας τους με αφορμή ένα γαλλικό στίχο, η ρεαλιστική ερμηνεία του οποίου εκ μέρους της Γαλάτειας ενόχλησε το νεαρό ιδεαλιστή⁸. Η επιθυμία για βαθύτερη και ουσιαστικότερη επικοινωνία εκδηλώνεται και στο πρώιμο έργο των δύο ερωτευμένων, η συγκριτική μελέτη του οποίου αποκαλύπτει ενδιαφέροντα στοιχεία, τόσο για τη ζωή, όσο και για το έργο τους. Αλλά και το *Πειο ευγενικός* συνδέεται εύκολα με τη βιογραφία των δύο διανοουμένων. Το 1907, ο Καζαντζάκης φεύγει για μεταπτυχιακές σπουδές στο Παρίσι. Ένας κοινός τους φίλος αγαπά τη Γαλάτεια και θέλει να την παντρευτεί⁹. Ίσως η Γαλάτεια, εγκλωβισμένη στο Ηράκλειο, προειδοποιεί τον Νίκο για μια πιθανή δραματική εξέλιξη της ιστορίας τους και ένα παρατεταμένο μαρτύριο για τρεις.

Το *Πειο ευγενικός* είναι το πρώτο θεατρικό έργο της Γαλάτειας και εντάσσεται στα πλαίσια του αστικού δράματος. Το είδος κυριαρχεί στην πρώτη εικοσαετία του

⁶ Έλλη ΑΛΕΞΙΟΥ, *Για να γίνει μεγάλος*, (4η έκδ.), Καστανιώτη, Αθήνα 1988, σσ. 16-17.

⁷ Γαλάτεια ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ, *Άνθρωποι και υπεράνθρωποι*, Πρόοδος, Θεσσαλονίκη 1957, σ. 25. Το μυθιστόρημα αυτό, γραμμένο τόσο αργότερα από τα γεγονότα, λίγο-πολύ θεωρήθηκε λιβέλος, τουλάχιστον από την Ελένη και το Νίκο Καζαντζάκη (βλ. Ελένη ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ, *Ο ασυμβίβαστος*, εκδ. Ελένης Ν. Καζαντζάκη, Αθήνα 1977, σ. 641).

⁸ Ο στίχος ήταν: «Ο κόσμος είναι θλιβερός κ' έχω όλα τα βιβλία διαβασμένα». Η Γαλάτεια διατύπωσε την απορία: «Μα, αν αλήθεια ο κόσμος είναι θλιβερός, πώς θ' άλλαζε σε χαρούμενο με τα διαβάσματα;». Ο Καζαντζάκης της απάντησε οργισμένος: «Την ποίηση δεν την περνάμε από το κόσκινο της λογικής εξήγησης. Αυτό θα τόκανε η δεσποινίς Μαρίνα, που μαγειρεύει τους μενεξέδες με αρνάκι αγγολέμονο, αλλά εσείς;» (*Άνθρωποι και υπεράνθρωποι*, ό.π., σ. 28).

⁹ Ο Μανώλης Γεωργιάδης. Ο Καζαντζάκης τη διεκδύ-

αιώνα και η επίσημη είσοδος του γίνεται με τους *Βρυκόλακες* του Ίψεν, το 1894, όπου για πρώτη φορά παρουσιάζεται στην Ελλάδα έργο του Νορβηγού συγγραφέα¹⁰. Η Γαλάτεια, σε ομιλία της στο θέατρο του Ωδείου για τον ρόλο του θεάτρου¹¹, θα εκφράσει καθαρά την προτίμησή της για το θέατρο του βορρά σε σχέση με το γαλλικό, εξαιτίας του κοινωνικού και ψυχολογικού χαρακτήρα του. Στο *Πειο ευγενικός*, παρουσιάζει το «Ίψενικό τρίγωνο», το οποίο στο ελληνικό θέατρο εγκαίνιασε ο Γρηγόριος Ξενόπουλος με τον *Τρίτο*¹². Ο ρεαλισμός, κυρίαρχο αισθητικό ρεύμα της εποχής, εξυπηρετεί την επιθυμία της Γαλάτειας για πιστή αναπαράσταση της πραγματικότητας και το «ξεγύμνωμα» της αλήθειας, ενώ ο αισθητισμός την απόδοση της νοσηρότητας της ερωτικής σχέσης, στην οποία πεισματικά εμμένει στο πρώιμο έργο της. Το μοτίβο των ρόδων, που επαναλαμβάνεται διαρκώς στο *Πειο ευγενικός* ακολουθώντας τις ψυχικές διακυμάνσεις της ηρωίδας, παραπέμπει σε ένα άλλο πρωτόλειό της, τον *Ερχομό* (1911). Σ' αυτό, η Γαλάτεια, στηριζόμενη σε προσωπικές εμπειρίες και συγκεκριμένα στην μετάβασή της από την Κρήτη στην Αθήνα για να συζητήσει με τον Νίκο Καζαντζάκη, δραματοποιεί τη σχέση του συγγραφέα με τον πατέρα του. Η σχέση αυτή καθόρισε σημαντικά τη ζωή του, αλλά και τη σχέση του με τη Γαλάτεια, στην οποία ο Μιχάλης Καζαντζάκης ήταν αρχικά αντίθετος. Στην ατμόσφαιρα του αισθητισμού¹³ κινείται και το *Ο άρχοντας και η μικρή του γυναίκα*¹⁴ στο οποίο υπάρχει σημαντική πρόοδος σε σχέση με τα προηγούμενα έργα της, τόσο στην απόδοση της δραματικής ενέργειας, όσο και των χαρακτήρων. Το έργο αυτό είναι ο αντίποδας του *Πειο ευγενικός*: η νεαρή γυναίκα σκοτώνει τον ηλικιωμένο αφέντη της, διεκδικώντας τα δικαιώματα στον έρωτα, τη νεότητα και την ομορφιά. Η χρήση του ίδιου μοτίβου εκ μέρους του Νίκου Καζαντζάκη στο πρωτόλειό του *Όφης και Κρίνο*, στο οποίο οι δύο νεαροί ερωτευμένοι πεθαίνουν πάνω σε σωρούς λουλουδιών, συνηγορεί στον πνευματικό διάλογο που το ζευγάρι είχε ανοίξει μέσω του έργου του. Το *Πειο ευγενικός* έχει βέβαια όλες τις αδυναμίες ενός πρωτόλειου, ωστόσο εμπεριέχει εν σπέρματι αρκετά από τα σημαντικότερα μοτίβα, που η Γαλάτεια θα αναπτύξει στα επόμενα έργα της. Η ιδιότητα του διανοούμενου-συγγραφέα που διαλέγει για τον «τρίτο» και το άσπαστο του χαρακτήρα του, καθώς επίσης και το όνομα Λώρης – το ίδιο όνομα και ιδιότητα χρησιμοποιεί ο Καζαντζάκης στο θεατρικό του έργο *Φασγά*, που υπέβαλε ταυ-

¹⁰ Το όνομα του Ίψεν ήταν ήδη γνωστό στον κύκλο των Ελλήνων διανοουμένων, αφού είχε επανειλημμένα αναφερθεί στις ειδησεογραφικές στήλες του περιοδικού *Εστία*, ενώ το 1892 δημοσιεύεται στο ίδιο περιοδικό η πρώτη σοβαρή ελληνική μελέτη για τον συγγραφέα, με την υπογραφή του Βιζυηνού. Έτσι το κοινό είχε προετοιμαστεί αρκετά για να υποδεχθεί τον Ίψεν. Την πρώτη αυτή παράσταση θα ακολουθήσουν μέχρι το 1910 άλλες οκτώ με έργα του Ίψεν (Νικηφ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ, *Ο Ίψεν στην Ελλάδα*, Κέδρος, Αθήνα 1983).

¹¹ Γαλάτεια ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ, *Γύρω από το θέατρο*, Διάλεξις γενομένη εις την αίθουσαν του Ωδείου Αθη-

νών, Τυπογραφικά Καταστήματα Ακροπόλεως, Αθήνα 1925.

¹² Γ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ, *Ο Τρίτος*, Αδελφοί Βλάσης, Αθήνα 1991, σσ. 93-130.

¹³ Για το ρεύμα του αισθητισμού στην Ελλάδα (τέλος 19ου – αρχές 20ου αιώνα) βλ. Απόστολο ΣΑΧΙΝΗ, *Η πεζογραφία του αισθητισμού*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 1981. Στην πρώτη πεζογραφία του Καζαντζάκη αφιερώνεται ένα ολόκληρο κεφάλαιο (σσ. 316-349). Η Γαλάτεια δεν αναφέρεται.

¹⁴ Πετρούλα ΨΗΛΟΡΕΙΤΗ, «Ο άρχοντας και η μικρή του γυναίκα», *Νέα Ζωή* Αλεξάνδρειας, 1914, σσ. 257-268.

τόχρονα με εκείνη στον Παντελίδειο διαγωνισμό – εντάσσει το *Πειό ευγενικός* στο βιοματικό πεδίο της συγγραφείας. Το συγγενικό μοτίβο, του ασυνεπούς με τα ηθικά κηρύγματα της τέχνης του διανοούμενου, αναπτύσσει αργότερα στις *Συμπληγάδες*¹⁵, όπου η συμπεριφορά του κεντρικού ήρωα – συγγραφέα καταστρέφει τη σχέση των δύο συζύγων. Η αποκλειστική προσηλωση του ίδιου του Καζαντζάκη στην τέχνη και η αδιαφορία του για τη μοίρα των απλών ανθρώπων – μεταξύ των οποίων και της Γαλάτειας – αποτέλεσε βασική αιτία προστριβών καθ' όλη τη διάρκεια της σχέσης τους¹⁶.

Στον χώρο του κοινωνικού δράματος με κύριο άξονα το θέμα της γυναικείας χειραφέτησης, κινείται στο σύνολό της η δραματολογική παραγωγή της Γαλάτειας Καζαντζάκη. Στην επιλογή της αυτή επέδρασε σημαντικά η από νωρίς ένταξή της στη σοσιαλιστική ιδεολογία¹⁷ και το γυναικείο κίνημα, το οποίο υπηρέτησε σε όλη της τη ζωή, τόσο με τη στάση της, όσο και με το έργο της. Η παρουσίαση της γυναίκας διαφέρει από αυτήν που συνήθως ακολουθείται στα έργα της στρατευμένης λογοτεχνίας, όπου συνήθως αντιμετωπίζεται μονόπλευρα και η συμπεριφορά της καθορίζεται από το περιβάλλον. Η εικόνα της γυναίκας στο έργο της Γαλάτειας είναι πολυδιάστατη, ενώ καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει πάντα ο έρωτας σε μια νέα, εντελώς υγιή μορφή, στα πλαίσια πάντα της ανθρώπινης και γυναικείας αξιοπρέπειας. Το πορτρέτο της Ρίτας στο *Πειό ευγενικός* ανοίγει τον «γυναικείο χορό» της, με μια γυναίκα που ο έρωτας είναι ο μοναδικός λόγος της ύπαρξής της. Ωστόσο αναφέρεται ακροθιγώς το θέμα της χειραφέτησης μέσω της εργασίας, στο σημείο που η Ρίτα αναπολεί με νοσταλγία τα πρώτα χρόνια του γάμου τους, όταν ήταν αναγκασμένη να δουλεύει. Τότε ήταν και πιο ισορροπημένη η σχέση της με τον άντρα που παντρεύτηκε αλλά δεν μπόρεσε να αγαπήσει. Ακολουθούν η μοιραία και αυτοκαταστροφική Ρίτα του *Ridi pagliaccio*, οι ακραίες ηρωίδες των *Με κάθε θυσία* και *Μέσα στους τίμινους*, οι οποίες, υιοθετώντας απέναντι στην ανδρική συ-

¹⁵ *Ανταλία*, ό.π., σσ. 317-369.

¹⁶ Δεν είναι γνωστό πότε ακριβώς έγραψε η Γαλάτεια τις *Συμπληγάδες*. Θα πρέπει πάντως να ήταν στον Μεσοπόλεμο και στη δεκαετία του τριάντα. Στη χρονολογία της (*Είς Μνήμην*, ό.π., σ. 177) αναφέρεται ότι πιθανόν να έγραψε τα θεατρικά έργα της *Ανταλίας* στην περίοδο 1938-1945, όταν της είχε απαγορευθεί η ενυπόγραφη δημοσίευση κειμένων. Το 1936, ο Νίκος Καζαντζάκης, ύστερα από μια μεγάλη περίοδο κατά την οποία δεν έγραφε θεατρικά έργα, άρχισε ξανά με την κωμωδία – τη μόνη του – *Ο Θέλλος* ξαναγυρίζει. Συγγενεύει πολύ με τις *Συμπληγάδες*. Και στα δύο διαπλέκονται δύο θέματα, φαινομενικά άσχετα μεταξύ τους: η θεατρική θεματολογία που θα μπορούσε να αγγίξει το σύγχρονο κοινό και οι διαπροσωπικές σχέσεις, επικεντρωμένες στο ζήτημα της ερωτικής πίστης και της ζήλειας ανάμεσα στο ζευγάρι. Η γνώση της βιογραφίας του καθενός αποκαλύπτει εύκολα δύο βασικούς άξονες δυσαρμονίας στη σχέση τους. Ο Καζα-

ντζάκης δίνει προεκτάσεις σχετικά με την αλληλεπίδραση τέχνης και ζωής, πραγματικότητας και ψευδαίσθησης που δημιουργούν ένα πολύ πλατύτερο ορίζοντα στο έργο του. Η Γαλάτεια, σταθερά προσγειωμένη, εμμένει στον ρεαλισμό, την ψυχολογία και τον φεμινισμό της. Ωστόσο φαίνεται ότι θέλησαν να συνεχίσουν τον διάλογο ακόμα και σε τόσο όψιμη εποχή, όταν είχαν πια από καιρό χωρίσει – δεν υπήρξε ωστόσο αποξένωση, παρέμειναν φίλοι – και είχαν παραδεχθεί ότι η κοσμοθεώρηση και τα ενδιαφέροντά τους δεν συνέπιπταν.

¹⁷ Η Γαλάτεια Καζαντζάκη ήταν αρχισυντάκτρια στο αριστερό περιοδικό *Πρωτοπόροι* κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου. Ωστόσο από πολύ νωρίς αντιμετώπισε με σκεπτικισμό την πορεία του σοσιαλιστικού κινήματος, τόσο στην Ελλάδα, όσο και σε διεθνές επίπεδο. Τους πολιτικούς προβληματισμούς της φωτίζει ο Άρης ΔΙΚΤΑΙΟΣ στο *Ανοιχτό λογαριασμό με το χρόνο*, Φέξη, Αθήνα 1963, σ. 162.

μπεριφορά την ομοιοπαθητική μέθοδο, θα φτάσουν στο έσχατο σημείο του αγοραίου έρωτα. Στη συνέχεια η Γαλάτεια, ωριμάζοντας βιολογικά και πνευματικά και αποκρυσταλλώνοντας τις απόψεις της, θα κηρύξει το «μανιφέστο» της στο *Χτες, σήμερα, αύριο*¹⁸, όπου η ηρωίδα της, μακριά από τα κενά φεμινιστικά κηρύγματα, θα διαλέξει τον δρόμο της μοναχικής, αλλά απόλυτης αξιοπρέπειας. Η εικόνα του άντρα προβάλλει ιδιαίτερα αρνητική και αυτός είναι πάντοτε η αιτία των παθολογικών διαπροσωπικών σχέσεων. Από αυτή την άποψη, το *Πειο ευγενικός* αποτελεί εξαίρεση, και είναι η μοναδική φορά που φορέας της αξιοπρέπειας και της ευγένειας είναι ένας άντρας, ρόλος που στο εξής θα ανήκει αποκλειστικά στις γυναικείς φιγούρες της.

Η ιδιαιτερότητα της διαπραγμάτευσης του θέματος της γυναικείας χειραφέτησης εκ μέρους της Γαλάτειας φαίνεται στη σύγκριση με κοινόθεμα έργα της ίδιας εποχής. Στη *Χειραφετημένη*¹⁹ (1907) του Παπαζαφειρόπουλου και στη *Μυριέλλα*²⁰ (1919) του Ταγκόπουλου, οι ηρωίδες διεκδικούν απόλυτη ελευθερία και ελεύθερη συμβίωση, θυσιάζοντας τον γάμο, αλλά και τον έρωτα στον βωμό της ανεξαρτησίας τους. Παρόμοια αντιμετωπίζει τη χειραφέτηση ως σεξουαλική ελευθερία και ο Ξενόπουλος στο «κίνηματόδραμά» του *Τρίμορφη γυναίκα* (1924)²¹. Την ερωτική ελευθεριότητα θα καταδικάσει η Γαλάτεια αργότερα, το 1928, σε ομιλία της στον Εκπαιδευτικό Όμιλο, όπου με αξιοθαύμαστη οξυδέρκεια τοποθετεί σε κοινωνικές βάσεις τη γυναικεία χειραφέτηση²². Στο *Η νέα γυναίκα* της Καλλιρόης Παρρέν (1907) η ηρωίδα είναι πολύ αυστηρότερη στις σύγχρονες ιδέες της, που γι αυτήν έχουν την ισχύ αρχών από τις οποίες δεν είναι διατεθειμένη να παρεκκλίνει. Επιλέγει μια ασκητική καριέρα και μοναχική μητρότητα εξαιτίας της απογοήτευσης που της προκαλούν ο εγωισμός, η δειλία και απιστία του άντρα της, αλλά και η υποκρισία και ιδιοτέλεια του κοινωνικού του περίγυρου. Απαρνείται τον έρωτα από σεβασμό για τον ίδιο τον έρωτα²³. Με διαφορετικό τρόπο η ηρωίδα του *Πειο ευγενικός* βασανίζεται διαρκώς από την επιλογή του ερωτικού συντρόφου εξαιτίας ακριβώς του σεβασμού της στην ερωτική ιδέα.

Περισσότερο αξίζει η σύγκριση με το *Ξημερώνει* του Νίκου Καζαντζάκη, που γράφτηκε το 1906 και έγινε γνωστό μέσω του Παντελίδειου το 1907, οπότε και παίχτηκε, κάνοντας γνωστό το συγγραφέα του στο ευρύτερο κοινό²⁴. Σ' αυτό η ηρωίδα

¹⁸ *Αυλαία*, ό.π., σσ. 119-165.

¹⁹ Χ. ΠΑΠΑΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Χειραφετημένη*, χωρίς άλλη ένδειξη, Αρχείο Θεατρικού Μουσείου, Αθήνα.
²⁰ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Μυριέλλα*, Αθήνα 1919.

²¹ Το έργο είναι χαμένο ή λανθάνει. Η υπόθεσή του του έγινε γνωστή από τα σημειώματα στον τύπο (ο Ξενόπουλος σε ένα προκαταρκτικό σημείωμα στην εφ. *Εστία* στις 14.9.1924 χαρακτηρίζει την ηρωίδα του «κόρη που διαφθείρεται και γίνεται πρόωρα χειραφετημένη») και τις κριτικές που το προσομοιάζουν με τη *Γκασόν* του Μαργκερίτ ως προς το θέμα και την τολμηρότητα. Ο Ξενόπουλος διαμαρτυρήθηκε ότι η *Τρίμορφη γυναίκα* γράφτηκε οκτώ χρόνια πριν τη *Γκα-*

σόν κλπ. (βλ. *Εστία* 16, 17 Σεπτ. 1924 και 7 Μαΐου 1925).

²² Γ. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ, «Η εργαζόμενη Ελληνίδα στη σημερινή κοινωνία», *Αναγέννηση* 1928, σσ. 276-279.

²³ Κ. ΠΑΡΡΕΝ, *Η νέα γυναίκα*, Εν Αθήναις 1908.

²⁴ Για το *Ξημερώνει*, τον έπαινο και τη μη βράβευσή του στον διαγωνισμό του Πανεπιστημίου και την έντονη αντιπαράθεση ιδεών και αρχών του νεαρού συγγραφέα με την έγκριτη διανοήση, βλ. Δ. Χ. ΓΟΥΝΕΛΑ, «Εισαγωγή στα τρία μονόπρακτα του Καζαντζάκη», *Νέα Εστία*, Χριστούγεννα 1977, Αφιέρωμα στο Νίκο Καζαντζάκη, σσ. 166-182, Β. ΠΟΥΧΝΕΡ, «Το πρώιμο θεατρικό έργο του Νίκου Καζαντζάκη», στον τόμο

αυτοκτονεί, εφόσον αδυνατεί τόσο να υποκύψει στη σύμβαση καταπνίγοντας το πάθος της, όσο και να αναλάβει την ευθύνη της διάλυσης του γάμου της και της ένωσης με τον άντρα της επιλογής της. Η ηρωίδα της Γαλάτειας είναι ομοίως ανώριμη για ρηξικέλευθες αποφάσεις, αλλά τη λύση δίνει ο σύζυγος, ο οποίος κάνει το σωστό, σύμφωνα με πρωτοποριακές (για τις αρχές του 20^{ού} αι.) αντιλήψεις της εποχής²⁵. Ο Καζαντζάκης, με το έργο του, αλλά και με τα επεξηγηματικά του άρθρα, προτείνει να αναλάβει η κοινωνία τη διευκόλυνση τέτοιων αδιέξοδων και οδυνηρών καταστάσεων, ενώ η Γαλάτεια, επεξεργαζόμενη το ίδιο θέμα μέσω του δικού της έργου, το οποίο δεν έγινε γνωστό για να προκαλέσει αντίλογο, φαίνεται να προτείνει την αντρική συνεργασία και ανταπόκριση, μια θέση ελάχιστα ρεαλιστική ομολογουμένως.

Οι κριτές της επιτροπής του Παντελίδειου, που τον προηγούμενο χρόνο αντιμετώπισαν τόσες αντιδράσεις επαινώντας, αλλά μη βραβεύοντας το *Σημερώνει*, το 1908 αναγνώρισαν το μερικά δημοσιευμένο *Φασγά* του Καζαντζάκη, οπότε ήταν υποχρεωμένοι να απορρίψουν και δύο ακόμα έργα τύπου *Σημερώνει*²⁶. Τα τοποθέτησαν στην κατηγορία των περίπου υποφερτών συνθέσεων, βλέποντας, σ' αυτά τα κάπως ανώτερα, «ενέλιπδας προσπάθειάς δημιουργίας αρτίων δραματικών έργων»²⁷. Το *Πιο ευγενικός* δεν τους άρεσε. Σε πολλά σημεία διαφωνούν με τη Γαλάτεια και ένα από αυτά είναι η ορθογραφία της, ακόμα και στον τίτλο.

«(17) *Πιο ευγενικός*, δράμα εις πράξεις τρεις, όπερ δύναται να θεωρηθή και τούτο ετέρα διασκευή του *Σημερώνει*. Ο σύζυγος, μανθάνων ότι η σύζυγός του αγαπά άλλον, λέγει εις αυτήν, ότι είναι ελευθέρα να ακολουθήση τον εραστήν. Διότι φρονεί, ότι πάσα άλλη λύσις “θάταν βιασμένη, αφύσικη, υποκριτική, αν δε θάτανε άτιμη”. Ούτω ποιών νομίζει, ότι αντιλαμβάνεται ορθώς την επιβολήν της δυνάμεως των πραγμάτων (“τη ζωή και τις ανάγκες της”). Και ομολογεί μιν, ότι είναι ενίοτε δυσχερές “μα όταν θα γίνη, ο κόσμος θα τραβά το δρόμο του, πιο ευγενικός και πιο τιμημένος”».

Τούτο είναι το δίδαγμα, όπερ εν τέλει του δράματος κηρύσσει ο συγγραφεύς όλως απροσδοκίτως, διότι ουδέν προπαρascευάζει, ουδ' αναπτύσσει και αιτιολογεί τούτο. Αλλ' εκ των συναφών και ασυρράπτων σκηνών και της ατόνου και συγκεχυμένης διαγραφής των χαρακτήρων, μετ' ίσης πιθανότητος θα ηδύνατο να συ-

Ανιχνεύοντας τη θεατρική παράδοση, Οδυσσεάς, Αθήνα 1995, σσ. 318-434, Κυριακή ΠΙΕΤΡΑΚΟΥ, *Οι θεατρικοί διαγωνισμοί*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999, σσ. 248-253. Το υλικό συγκεντρωμένο και αναδημοσιευμένο στο αφιέρωμα του Γιώργου ΚΑΤΣΙΜΠΑΛΗ «Ο άγνωστος Καζαντζάκης: Το πρώτο θεατρικό του έργο *Σημερώνει* – Ο Παντελίδειος δραματικός αγών του 1907 & Η πρώτη παράσταση στο θέατρο “Αθήναιον”», *Νέα Εστία* 63 (1958), σσ. 745-754 & 848-856.

²⁵ Ο Ξενόπουλος, σε αντίθεση με τους υπόλοιπους διανοούμενους, που συμφώνησαν με τους πανεπιστημιακούς κριτές για την τολμηρότητα του έργου, δεν εύρι-

σκε τις ιδέες του *Σημερώνει* ιδιαίτερα πρωτοποριακές. Υποστήριξε ότι η κοινωνία ήταν άτυπα σύμφωνη με τη λύση του διαζυγίου και του δεύτερου γάμου σε περίπτωση σοβαρού αισθητήματος, ενώ δεν ανεχόταν την υποκρισία της μοιχείας, όπως ακριβώς και ο Καζαντζάκης (ό.π., ΠΙΕΤΡΑΚΟΥ, σ. 252 & ΚΑΤΣΙΜΠΑΛΗΣ, σσ. 855-856).

²⁶ Βλ. ΠΙΕΤΡΑΚΟΥ, ό.π., σσ. 253-257.

²⁷ *Παντελίδειος ποιητικός αγών*, Έκθεσις της κρίσεως αναγνωσθείσα εν τη μεγάλη αιθούσῃ του πανεπιστημίου υπό του εισηγητού Ν. Γ. Πολίτου, Αθήνα 1908, Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου, σ. 16.

ναγάγη ο θεατής και οιονδήποτε άλλον και παραδοξότερον ακόμα διδάγμα! Μόνον ο διάλογος έχει ζωηρότητα τινα, μη απομακρυνόμενος του φυσικού, αλλά πάντα τα λοιπά στοιχεία του δράματος είναι άτεχνα, αόριστα, ατελή, ελέγχοντα απειρίαν μονονοχί παιδαριώδη. Η έκθεσις του δράματος, σκοτεινή εν τη πρώτη πράξει, μόλις που διευκρινίζεται εν τη δευτέρα, εν δε τη τρίτη έχομεν και την δέσιν και την λύσιν.

Πρόσωπα εισάγονται, χωρίς να γίνεται καταληπτός ο λόγος της υπάρξεως αυτών, άνευ μετοχής σοβαράς εις την δράσιν, είδωλα καμώντων άνευ σαρκός και οστών. Εις ταύτα κατατάσσεται και ο γηραιός φίλος της ηρωίδος, ον αυτή καλεί νοννόν, και όστις τηρεί την ανωνυμίαν αυτού και όταν ακόμη τον συνιστώσιν εις άλλους· διότι ο συγγραφεύς εν περιγραφή σημειώνει ότι γίνεται η σύστασις, αδιαφορών πώς θα εκτελεσθή εν τω θεάτρω. Ο νοννός έχει και τούτο το ιδιάζον γνώρισμα, ότι οσάκις εισέρχεται, συνηθίζει να αναγγέλλει την έλευσίν του ομιλών εκτός σκηνης, από του προθαλάμου. Η γλώσσα είναι παντελώς ημελημένη, μέχρι τοιούτου βαθμού, ώστε να προκαλεί την αγανάκτησιν, μάλιστα δια την κατά κόρον, άνευ ανάγκης, χρήσιν ξένων λέξεων*.

*Το μπλε ουρανόν της Ελλάδος· τα πράσινα στόρια· ροζ κουρτίναις· η ζωή μας η μπόεμ· την illusion. - Η υποτακτική είναι άγνωστος εις το ορθογραφικόν σύστημα του συγγραφέως²⁸.

Παρατηρείται μια προσεκτική αποφυγή ενστάσεων και κρίσεων σχετικά με τη λύση του αδιεξόδου του τριγώνου. Φαίνεται πως η κριτική επιτροπή, αποτελούμενη από τους ίδιους καθηγητές και στα τρία χρόνια που διεξήχθη ο Παντελίδειος²⁹, ήταν πλέον επιφυλακτική στο να εκφέρει ανοιχτά διαμαρτυρίες για ανηθικότητα ή υπερβολική «προοδευτικότητα» στα αστικά δράματα που υποβάλλονταν πλέον α-θρόα, ώστε να αποφύγει όσο το δυνατό τα μόνιμα ειρωνικά σχόλια για συντηρητισμό, οπισθοδρομικότητα και έλλειψη ευαισθησίας στις νέες ιδέες και τάσεις, που δεν παρέλειπαν να εμφανίζονται στον τύπο κάθε φορά που δημοσιευόταν η έκθεση ενός διαγωνισμού³⁰. Τα σχόλια που σημειώνει ο καθηγητής στα περιθώρια δείχνουν κάποια αδημονία για τα κατά την άποψή του ασύμβατα με τη λογική συνέπεια σημεία του έργου. Πάντως σχετικά με το *Πείο ευγενικός* η επιτροπή δεν είχε άδικο. Το *Ξημερώνει*, αλλά και το *Φασγά* είναι κατά πολύ ανώτερα.

Κατόπιν ο Νίκος Καζατζάκης εγκατέλειψε το αστικό δράμα, αντίθετα η Γαλάτεια το καλλιέργησε παραμένοντας ως επί το πλείστον στη θεματική και τους εκφραστικούς τρόπους του ρεαλισμού, γεγονός που λειτούργησε σε βάρος της κλίσης της στο ποιητικό θέατρο³¹. Το ενδιαφέρον του πρωτολείου της είναι κυρίως ιδεολογικό.

Το έργο της Γαλάτειας είναι μια διαρκής αναζήτηση της ιδανικής σχέσης που θα ένωνε δύο ιδανικές προσωπικότητες, χωρίς η μια να σκιάσει την άλλη. Η αναζήτηση αυτή αδίκησε βέβαια το έργο της, επιβαρύνοντάς το με δυσβάσταχτο κάποτε βιωματικό υλικό, ενίσχυσε όμως την αυθεντικότητά της προσωπικότητάς της.

²⁸ Παντελίδειος ποιητικός αγών, ό.π., σσ. 32-33.

²⁹ Ν. Πολίτη, Σ. Σακελλαρόπουλο, Σ. Λάμπρο.

³⁰ Βλ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ, ό.π., passim.

³¹ Βλ. «Ο άρχοντας και η μικρή του γυναίκα», ό.π. και «Ο άρχοντας, ο Μανυριανός κ' η αδελφή του», *Ανταία*, ό.π., σσ. 583-600.

Το χειρόγραφο είναι γραμμένο με κόκκινο μελάνι. Έχει κρατηθεί κατά προσέγγιση η ασυνεπής ορθογραφία του, αλλά έχει χρησιμοποιηθεί το μονοτονικό σύστημα.

Το αναγνωριστικό ρητό στο εξώφυλλο είναι «Ελπίς, τροφός ψυχών». Έχει ημερομηνία 29.2.908.

ΠΕΙΟ ΕΥΤΕΝΙΚΟΣ

ΔΡΑΜΑ ΣΕ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΡΕΙΣ

ΠΡΑΞΗ ΠΡΩΤΗ

-ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΜΙΜΗ-

Σκηνή Ι

(Ο Μίμης ξαπλωμένος σε μια μακριά πολυθρόνα, κρατεί μια εφημερίδα ανοικτή, μα δε διαβάζει γιατί κυττάζει τη Ρίτα, τη γυναίκα του, που μπροστά στον καθρέφτη καρφώνει στα μαλλιά της δυο μεγάλα ρόδα κόκκινα. Στο τραπέζι της μέσης βρίσκονται σωρός λουλούδια που θα βάλει η Ρίτα στα βάζα που είναι στα έπιπλα. Το σαλόνι αυτό είχε η τραπεζαρία. Τώρα έσπασε πλιά τα μαλλιά της και στρέφεται προς το Μίμη, χαμογελά, γέρνει το κεφάλι της φιλάρεσκα και λέει:)

P.- Είμαι όμορφη έτσι; λιγάκι; λιγάκι;

M.- (Μ' αληθινό θαυμασμό) Ω, ναι! Έλα να σε φιλήσω.

(Η Ρίτα κάνει, όχι, με το κεφάλι, γελώντας και πλησιάζει στο τραπέζι και αρχίζει να διορθώνει τα λουλούδια. Ο Μίμης εξακολουθεί να την κυττάζει με αγάπη. Αίφνης:)

M.- Ξέρεις, Ρίτα; έλαβα γράμμα από το Λώρη προ ολίγου.

(Η Ρίτα τη στιγμή εκείνη έχει απομακρυνθεί απ' το τραπέζι λίγα βήματα για να δει από μακριά αν τα άνθη ετοποθετηθήκαν όμορφα και αφηρημένη επαναλαμβάνει:)

P.- Ποιο Λώρη;

M.- Ποιο Λώρη! Μα έχομε κανέναν άλλο Λώρη; το Λώρη.

P.- (Ανατριχιάζει). Α! το Λώρη! (συγκρατείται) Αλήθεια; και τι σου γράφει;

M.- Πολλά... Μα το κυριότερο πως έρχεται ύστερα από ένα μήνα.

(Η Ρίτα ταραγμένη κάνει να βάλει τα ρόδα στ' ανθοδοχεία, μα της πέφτουν χάμαι και σκορπούν. Συλλογισμένη:)

P.- Εμαδήσανε, εμαδήσανε. (τα σπρώχνει με το πόδι της) Εμαδήσανε.

M.- (Γελώντας) Μα Ρίτα... Κοντεύουν τα ρόδα να σε κάνουν να ξεχάσης τη χαρά. Μα για σκέψου. Έρχεται ο Λώρης, ο φίλος μας. Να, και το γράμμα του, διάβασέ το, αν θες.

P.- ('Υστερα από λίγο και τη στιγμή που παίρνει το γράμμα από το Μίμη) Παρά-

Ξενο. Γιατί έρχεται;

Μ.- Γιατί; γιατί να μην έρθει;

Ρ.- Μα να, δεν θυμάσαι πούλεγε πως δε θα ξαναγύριζε ποτέ πλια από το Παρίσι;
Μ.- Κάθεσαι και παίρνεις στα σοβαρά τις αμετάκλητες αποφάσεις του Λώρη. Δεν τον γνωρίζεις φαίνεται.

Ρ.- (Σαν αφηρημένη, αφού πήρε την επιστολή και ετοιμάζεται να διαβάσει. Σιγά, σιγά:) Το γράφημά του! (Διαβάζει) - Αγαπημένε μου Μίμη.- Συγχώρεσέ με αν έρχομαι, έτσι ξαφνικά να ταράξω τη γλυκειά μονοτονία του σπιτιού σου με το σημερινό μου γράμμα. Μα πρέπει να σου γράψω για να σου πω πως έρχομαι σε λίγες μέρες να σας βρω. Βαρέθηκα το Παρίσι και τη μοναξιά πούχει η πολυκοσμία του, και θέλω νάρθω στην αγαπημένη Αθήνα. Πεθύμησα την άσπρη τους (sic) ωμορφιά μα πλιότερο πεθύμησα σας. Ύστερα από λίγες μέρες έρχομαι! Πόσο είμαι ευτυχισμένος σαν το καλοσκεφθώ. Μα δεν ξέρεις, πρέπει να μείνεις σαν εμένα δυο ολόκληρα χρόνια ανάμεσα σε ξένους και αδιάφορους, πρέπει να παλαίσεις όσο επάλαισα εγώ για να βιάσω τη ψυχή μου! (εδώ η Ρίτα διαβάζει χαμηλά σαν να μη θέλει να την ακούση ο Μίμης) να μη θυμάμαι το μπλε ουρανό της Ελλάδας, για να καταλάβης τη χαρά μου τώρα που τίποτε πλια δεν μ' εμποδίζει (διαβάζει αργά και σιγανά) να ξαναγυρίσω πίσω στ' αγαπημένα μέρη.

(Ακουμπά το χέρι που κρατεί το γράμμα στο τραπέζι και με τ' άλλο σφίγγει το μέτωπό της εξαντλημένη. Ο Μίμης ανήσυχος:)

Μ.- Ρίτα! Ρίτα, τι έχεις;

Ρ.- Τίποτε. Μια μικρή ζάλη. Είνε πολύ βαρειά η μυρωδιά των ρόδων.

Μ.- (Την παίρνει από τη μέση) Έλα, φύγε από κοντά τως (sic). Εκουράσθηκες να τριγυρνάς στον κήπο από το πρωί. Έλα, καθησε κοντά μου.

(Την βάζει στο καναπέ. Στο κεφάλι της, όπως είνε πλαγιασμένη, βάζει ένα προσκεφάλι). Είσαι καλύτερα τώρα; (η Ρίτα παίρνει, όπως είνε πλαγιασμένη, το κεφάλι του Μίμη, τον κυττάζει μέσα στα μάτια κι' έξαφνα λέει:)

Ρ.- Ναι, είμαι καλύτερα, πολύ καλύτερα. Τώρα.

Μ.- Θέλεις να κλείσω τις κουρτίνες; Είναι πολύς ήλιος. Μπορεί να σε πείραξε κι' η αντηλιά.

(Κατεβάζει τα πράσινα στόρια, γιατί είτε ναι με το κεφάλι, η Ρίτα).

Ρ.-Τι ωμορφα που είνε έτσι... Λες πως ξημερώνει ή πως τώρα βραδυνάζει... Λες πως ξημερώνει.

(Ο Μίμης σκύβει και φιλεί τα μαλλιά της, η Ρίτα τον απομακρύνει ήρεμα).

Μ.- (Με λύπη και μ' έκπληξη) Γιατί, Ρίτα;

Ρ.- Σ' ελύπησα; Συγχώρεσέ με. Δε τό 'θελα. Ω! δε τό 'θελα.

Μ.- Αγάπη μου!

Ρ.- Άκουσε, Μίμη, τώρα που θάρθει ο Λώρης θα μ' αγαπάς ακόμη; Πολύ-πολύ, ναι; Να του δείχνωμε έτσι πόσο είμεθα ευτυχείς, ναι; Τι πως είνε αυτός μεγάλος

συγγραφέυς, τι πως είναι; Εμείς είμεθα ευτυχείς. Ποιο είναι πιο πολύ;

Μ.- Αλήθεια! (μικρή παύση) Μα ξέρεις πως δε διάβασες όλο το γράμμα; Έχει κάτω δυό-τρεις γραμμίτσες που σε ενδιαφέρουν. Ξέρεις;

Ρ.- (Γελώντας βιασμένα) Μπα; Είναι τίποτε που να με ενδιαφέρει εκεί μέσα;

Μ.- (Παίρνει το γράμμα από χάμαι και διαβάζει) «Τώρα πια που τίποτε δεν μ' εμποδίζει...»

Ρ.- (Νευρική) Μα αυτό το διάβασα. Άφησέ το. Τι μ' ενδιαφέρει. Βλέπεις, δε μ' ενδιαφέρει... Άφησέ το, Μίμη.

Μ.- (Γελώντας) Μα στάσου να δεις. (κυττάζει να βρει το σημείον που θέλει να διαβάσει) Α! νάτο... «θα δώσω ένα δράμα σαν έρθω κι' ανυπομονώ να το διαβάσω με μαζί και ν' ακούσω την κρίσι της Ρίτας». Και τώρα; Δε σ' ενδιαφέρει;

Ρ.- Έχει την καλωσύνη ο Λώρη να με φαντάζεται καλύτερη απ' ό,τι πράγματι είμαι. Κάποτε αυτό είναι πολύ οχληρό, ω! είναι πολύ οχληρό.

Μ.- (Γελαστός) Τι ιδέα είναι πάλι αυτή;

Ρ.- Δε ξέρω, έτσι μούρθε.

Μ.- Να δούμε το Λώρη! Παράξενο μου φαίνεται. Έκλεισε, λέω δυο χρόνια χωρίς να μας γράψει και αν δεν ελαμβάναμε τις εφημερίδες που εδημοσίευν δικά του άρθρα, δε θα ξέραμε ούτε πού βρίσκεται.

Ρ.- Θυμάσαι, Μίμη; Το τελευταίο του ή μάλλον το πρώτο και τελευταίο του γράμμα ήταν εκείνο, που μας συνέχαιρε για τους γάμους μας. Ένα γράμμα μικρούτσικο, σαν να μην ήθελε να μας απασχολήσει.

Μ.- Και μήπως είχε άδικο; Είναι ντροπή να το πω, κι' εν τούτοις είναι αλήθεια, πως ούτε μια στιγμή δε συλλογίσθηκα το Λώρη, τώρα κι' ένα χρόνο πούσαι κοντά μου, αγαπημένη μικρή γυναικούλα.

Ρ.- (Σαν νάναι μοναχή) Ω! νάναι κανέννας ευτυχής, τελειώς ευτυχής, τόσο ευτυχής που να ξεχνά όλο τον κόσμο, να μη θυμάται τίποτε από τα περασμένα... Πόσο πρέπει νάναι μεγάλη παρόμοια ευτυχία! Μ' αλήθεια, Μίμη, μ' αγαπάς συ τόσο πολύ, που ξεχνάς όλο τον κόσμο για μένα; Είμαι λοιπόν τόσο όμορφη, τόσο καλή, που σιμά μου δε θυμάσαι πια τίποτε;

Μ.- Δεν ξέρω αν είσαι όμορφη, δεν εξετάζω αν είσαι καλή, εκείνο όμως πούνε αληθινό και το νοιώθω βαθειά είναι πως σ' αγαπώ. Όλη μου η ψυχή, όλες μου οι αισθήσεις είναι γεμάτες από σένα.

Ρ.- Κι' είσαι βέβαιος πως κι' εγώ σ' αγαπώ;

Μ.- Ναι - είμαι βέβαιος. Αλλοιωνικά δε θ' άφηνες την οικογένειά σου να μ' ακολουθήσεις, δε θ' άφηνες τας αναπαύσεις σου, γι' αγάπη ενός που δεν σου υπέσχετο τίποτε άλλο, παρά παντοτινό έρωτα. Αδιαφορο πως σήμερα έχω εξασφαλισμένο το μέλλον όπως τ' ωνειρεύτηκα για σένα. Τότε δεν ήτανε έτσι. Ω! δεν ήτανε έτσι.

Ρ.- (Με πεποίθηση) Κι' όμως - η εποχή εκείνη, οι πρώτοι μήνες του γάμου μας, η ζωή μας η μποέμ, το μικρούτσικο καμαράκι μας με τις ροζ κουρτίνες, πούχαμε αγοράσει 25 λεπτά - θυμάσαι; - Ήτανε όλα ροζ εκεί μέσα - όλα, όλα - και η ρόμπα πούβαζα κάθε βράδυ κι' αυτή ήτανε ροζ - όλα, όλα ροζ. Θαρρείς η ανατολή κάποιας ζωής ευτυχισμένης - Στο σπίτι ερρόδιζαν οι πρώτες αχτίνες του ήλιου της αγάπης. (πολύ σιγά) Το ξημέρωμα όμορφης μέρας ύστερα από τη νύχτα...

Μ.- (Δεν άκουσε τα τελευταία λόγια της Ρίτας) Ναι... τη ρόμπα τη ροζ που φορούσες κάθε βράδυ που επέστρεφες από το γραφείο, χλωμή και κουρασμένη από τη δουλειά μιας ολόκληρης μέρας - ω, αγάπη μου, αγάπη μου, πόσο θα πρέπει να σε

λατρεύω για σου δείχνω, πως ποτέ δεν φεύγει από την ενθύμησή μου το ηρωικό θάρρος σου και η μεγάλη σου καρδιά.

P.- (νευρική) Α! μα δεν θέλω να μου τα λες αυτά. Δε ξέρεις πόσο κακό μου κάνεις σαν μεγαλώνεις τόσο πολύ ό,τι έκαμα τότε και μου μιλείς για ηρωισμούς και θυσίες.- Μου χαλάς όλη την illusion. Εγώ που μ' αρέσει τόσο να θυμούνται πως έζησα σαν αγόρι, πως είχα κι' εγώ το γραφείο μου, πως εργαζόμουν κι' εγώ. Και κάθε βράδυ, σαν βρισκόμαστε μόνοι και μ' έπαιρνες στα γόνατά σου σα μικρούλι παιδάκι και με χάδευες, κι' εγώ έψαχνα στις τσέπες σου για ναύρω τις καραμέλλες μου... Τι όμορφα τότε, θε μου, τι όμορφα! (άξαφνα μιλεί σιγανά, σα να μιλεί μόνη) Μου φαίνεται η εποχή εκείνη - έχει περάσει κι' είναι μακρινά, μακριά - στο βάθος μιας εικόνας βλέπω ένα νέο και μια γυναίκα νέα - κινηματογράφος θαρρείς που μου δείχνει ολόκληρο το ξετύλιγμα της αγάπης των.- Παράξενοι! οι νέοι αυτοί είμαστε εμείς, Μίμη; ναι; είμαστε εμείς; Περίεργο. M.- Ναι, Ρίτα, είμασταν εμείς, οι ίδιοι, οι απαράλλαχτοι κι' ίδια είναι η αγάπη μας.- Αυτό δε θες να μου πεις, Ρίτα;

P.- (συνερχομένη και ταχέως) Ναι, ναι - αυτό θέλω να πω. Θέλω να πω πως όσο κι' αν περνούν τα χρόνια, θα μένωμε οι ίδιοι, οι απαράλλαχτοι - οι αγαπημένοι, πως τη χαρά του σπιτιού μας τίποτε δε θα μπορεί ποτέ να σκιαιάσει (sic)³². Τίποτε! Το σπίτι μας! Το σπίτι αυτό που εδημιούργησε η αγάπη μας. Δε λέω αλήθεια Μίμη; Αμέ ποιος άλλος; Το σπίτι μας που άκουσε όλα τα λόγια που μούπες, που όπου κι' αν σταθώ τ' ακούω. Γεμάτος είναι ο αέρας από τον ήχο των φιλιών μας, κι' ανατριχιάζουνε τα δέντρα του κήπου μας, όταν θυμηθούνε πως περνούμε από κάτω των αγκαλιασμένοι. Το σπίτι μας, το αγαπημένο που θεμελιώσαμε μαζί. Ποιος θα μας το χαλάσει, Μίμη; Πες μου, ποιος; M.- (Τη φιλεί περιπαθώς) Κανένας, αγάπη μου, κανένας.

P.- Μα θα μ' αγαπάς πάντοτε, πάντοτε, πάντοτε;

M.- Πάντοτε, Ρίτα.

P.- (Επίμονη) Μα κι' όταν θάρθη ο Λώρης θα μ' αγαπάς; Και θα το λες μπροστά του; θα μου δείχνεις την αγάπη σου, όπως όταν είμαστε μόνοι;

M.- Ναι, για να δη ο Λώρης πόσο τον ευγνωμονώ. Κάθε φιλή μου θάνα κι' ένας λόγος ευγνωμοσύνης προς αυτόν.

P.- Πρέπει να δει την αγάπη μας για να πειστή πως είμαστε τελείως ευτυχείς, πως δεν μας λείπει τίποτε, τίποτε.

M.- Και να σου λέω πως δεν ξέρω γιατί σ' αγαπώ! Μα νά! Γι' αυτά όλα, Ρίτα μου αγαπημένη.

P.- Μα συ μ' αγαπούσες και πριν απ' αυτά (γελά. Ο Μίμης της πιάνει το κεφάλι και γελώντας κι' εκείνος τη φιλεί στο στόμα).-

Σκηνή II

Νονός.- (από μέσα) Τι λέει πάλι η μικρούλα μου πρωί πρωί. (μπαίνει).

P.- (προς αυτόν). Πολυαγαπημένε μου νονέ, καλημέρα. Είστε καλός πούρθε και σας αγαπώ πειο πολύ. (τον φιλεί δυνατά στο μάγουλο).

Νονός.- Καλημέρα, καρδιά μου.

³² Προφανώς «σιιάσει» ή «σκοτεινιάσει». Ο καθηγητής το έχει υπογραμμίσει.

Μ.- Πως ήτανε αυτό το καλό! Μας θυμάστε τόσο σπανίως!

Νονός.- Πάντα σας θυμούμαι, μα θέλω να σας ενοχλώ σπανίως· αυτό είναι.

Ρ.- (Μ' επίπληξη) Ω! κακά λόγια που τα λέτε, νονέ μου. Σεις; Να μας ενοχλήσετε Σεις!

Νονός.- Μάλιστα... να σας ενοχλήσω - να ενοχλήσω τη μοναξιά σας, την αγάπη σας, την ησυχία σας. Δεν πρόκειται τώρα για μένα. Κάθε τρίτος που θαρχότανε συχνά σπίτι σας δε μπορούσε παρά να σας ήτο οχληρός.

Ρ.- (παίζοντας) Μπα! αλήθεια; Δεν τώξερα. Μα σεις, νονέ μου, πώς τα ξέρετε αυτά; Σεις δεν παντρευτήκατε ποτέ.

Νονός.- (με χαμόγελο) Για να τα ξέρω αυτά έπρεπε νάμαι παντρεμένος; Είνε μερικά πράγματα που τα ξέρει κανένας χωρίς νάχει παντρευτεί (sic) ποτέ.

Μ.- Μα δεν εμάθατε δα και τα νέα - τα μεγάλα νέα. (η Ρίτα στη στιγμή που τ' ακούει αυτά ανατριχιάζει - και συνοφρυούται - σαν να ξαφνιάζεται· ο νονός το αντιλαμβάνεται)

Νονός.- Όχι. τι νέα;

Μ.- Ο Λώρης έρχεται σε λίγες μέρες· έ, Ρίτα;

Ρ.- Ναι, ναι· το είχα ξεχάσει - μα δεν ξέρεις, το είχα ξεχάσει ολωσδιόλου.

Νονός.- Έρχεται!

Ρ.- (νευρική πηγαίνει κοντά στο νονό της, σαν να θέλει να τον εμποδίσει να πει τίποτε άλλο για το Λώρη) Ναι, ναι, νονέ μου. (ασυνάρτητη, θέλει ν' αλλάξει ομιλία) Κυττάζετε τα ρόδα μου πως εμαδήσανε; Κρίμα! έ;

(ο νονός λυπημένος ανακατώνει τα βιβλία και τις κάρτες που βρίσκονται στο τραπέζι. Παίρνει μια συλλογή ποιημάτων και τη φυλλομετρά).

Ρ.- (Θέλει πάντα να αλλαχτεί η ομιλία) Νονέ, διαβάστε μας τίποτε από κει μέσα σήμερα το λάβαμε. Να... έτσι. ανοίξτε το βιβλίο στην τύχη μου... να δούμε τι θα μου βγη.

Νονός.- (ο νονός αφήνει το βιβλίο αποτόμως και αφήνει το δάχτυλό του σε ορισμένο μέρος της σελίδος· σκύβει να το διαβάσει, αλλά στις πρώτες λέξεις τ' αφήνει αποτόμως) Α! είνε γελοία, γελοία - άφισέ το Ρίτα.

Ρ.- (το αρπάζει και το βρίσκει) Μα θέλω να δω· είμαι περίεργη (διαβάζει) «Δυσκολοχώριστα πουλιά - αγόρια, ανθοί, κοράσια = τα λόγια σα φιλιά απαλά - τα στόματα κεράσια = η αγάπη χτίζει εδώ φωλιά· Κι ο Απριλς παραστέκει = σ' αυτό το σπίτι είν' έτοιμο να πέσει αστροπελέκι! =».

(η Ρίτα που στην αρχή εδιάβαζε χαρούμενη, δυνατά, στον τελευταίο στίχο ανατινάχτηκε - έκαμε α! κι' επέταξε κάτω το βιβλίο)

Μ.- (ανήσυχος) Μα, Ρίτα· τι έχεις; τι έχεις; είσαι παιδί!

Ρ.- (που πήγε στον καναπέ κι' έκρυψε το πρόσωπό της στα μαξιλάρια) Ναι, ναι· είμαι παιδί· πες μου πως μ' αγαπάς· φοβούμαι!

Μ.- Ναι· το ξέρεις πως σ' αγαπώ· Μα γιατί μ' αρωτάς; Με στενοχωρείς τρομερά.

Νονός.- Έλα τώρα· απ' όλη τη Ρίτα το μεγαλύτερο μέρος είνε παιδί, παιδί που του χρειάζονται πολλά χάδια και μερικά μαλλώματα.

Ρ.- Νονέ μου, νονέ μου!

Σκηνή III

- Έρχεται η υπηρέτρια -

Υπ.- Η κυρία Μαίρη ερωτά, αν μπορεί ν' ανεβεί μια στιγμή να δει την κυρία.

P.- Η Μαίρη! Βέβαια και μπορεί! (η υπηρέτρια φεύγει).

Νονός.- Επί τέλους θα γνωρίσω κι' εγώ τη γυναίκα αυτή που ξετρέλανε την Αθήνα με τις τρέλλες της.

P.- Μην το λέτε, νονέ! Η Μαίρη είναι τέλειος χαρακτήρας, κι' αγαπά τον άντρα της παραφύρως, αυτή... είναι πολύ ανώτερη από πολλές άλλες.

M.- Και γι' αυτό τον απατά τόσο αναιδώς!

P.- Σώπα, Μίμη! Δεν ξέρεις εσύ, δεν ξέρεις! σουτ!- έρχεται!.

-Σκηνή IIII (sic)-

(Έρχεται η Μαίρη - ωχρά αλλά ωμορφότατη με ωραία τουαλέττα· χαιρετά· την συριστούν στο νονό)

(σημείωση του καθηγητή με μπλε μελάνι: «Δεν θα μάθουμε το όνομα του νοννού;»)

P.- Αγάπη μου, τι γίνηκες; Έλεγα πως είχες φύγει.

M.- Πως, κυρία! σκοπεύετε να μας αφήσετε;

Μαίρη.- (μειδιά) Για κανένα μήνα. Θα πάω στα λουτρά.

P.- Ώστε δεν θάσαι εδώ την άλλη εβδομάδα για να πας στην εορτή της κυρίας Εμμανουήλ;

Μαίρη.- Στην εορτή; Ναι, θα πάω· θάνα λείει κάτι τι θαυμάσιο. Έχει προσκληθεί η μισή Αθήνα. Σεις δεν θα πάτε;

P.- Κι' εμείς είμαστε προσκεκλημένοι. Μα δεν ξέρω τι να κάμω· ο Μίμης θέλει να πάμε.

M.- Δηλαδή δε βλέπω το λόγο γιατί να μη διασκεδάσει η Ρίτα· ζη τόσο απομακρυσμένη από τον κόσμο.

P.- Αυτό όμως μ' αρέσει εμένα. Αν και ο Μίμης πρεσβεύει, πως όποιος έχει ωμορφη γυναίκα πρέπει να την πηγαίνει στις συναναστροφές. (χαμογελά) Όχι πως θέλω να πω πως εγώ είμαι ωμορφη.

M.- Και βέβαια· η ωμορφη γυναίκα είναι σαν να λέμε πολύτιμο κόσμημα· πρέπει να το φορούμε για να το θαυμάζει ο κόσμος.

Μαίρη.- (Γελά) Λέτε; - Τέλος πάντων εγώ επέρασα να σου πω αν θες νάρθεις τώρα να βγούμε για δαντέλλες. Σκέπτομαι για τρανσπαράν· (αποτόμως στρέφεται στον Μίμη και γελαστή) Αλήθεια, σας αρέσουν τα τρανσπαράν, κ. Μίμη;

M.- Με λύπη μου σας λέω, κυρία, ότι ποτέ δεν προσέχω τις τουαλέττες των κυριών.

Μαίρη.- Κι' όμως, έπρεπε να προσέχετε· τουλάχιστον σ' αυτή τη μόδα των τρανσπαράν.

Νονός.- (γελά) Ώστε βάζετε αυτή τη μόδα για να σας προσέξουν;

Μαίρη.- Φυσικά! Αλλοιώτικα δε βλέπω τι λόγο έχει.

P.- (γελά) Ώστε τι λες, Μίμη; να κάμω κι' εγώ;

M.- Όπως θες, ό,τι θες. Μα όχι ακόμη· είναι δροσερός ο καιρός και φοβούμαι

μην κρυώσεις.

Μαίρη.- Ναι, ναι. έχετε δίκαιο, κάνει ψύχρες.

Μ.- (κτυπάει το ρολόι του) Είναι ώρα για το γραφείο· πρέπει να σας αφήσω, με λύπη μου.

Μαίρη.- Ωρεβουάρ, κ. Μίμη. (προς το νονό) χαίρετε!

Ρ.- Νονέ μου! μη μας ξεχνάτε· ακούτε;

Σκηνή V

(η Μαίρη κάθεται και συλλογάζεται)

Ρ.- Τι σκέπτεσαι, Μαίρη;

Μαίρη.- Ό,τι άκουσα προ ολίγου. τι εντύπωση μούκαμε! πόσο βαθειά έφτασε στην ψυχή μου! πόσο βαθειά!

Ρ.- Τι;

Μαίρη.- Πες μου, Ρίτα, σ' αγαπά ο Μίμης;

Ρ.- Με λατρεύει.

Μαίρη.- Κι' εσύ τον αγαπάς;

Ρ.- (στενοχωρημένη) Βεβαιότατα... μα γιατί αρωτάς;

Μαίρη.- Γιατί θάτανε φρικώδες να μην τον αγαπάς.

Ρ.- Θάτανε φρικώδες, ναι, ναι.

Μαίρη.- Πόσο σε ζηλεύω! Είνε τόσο όμορφο να μας αγαπούνε εκείνοι που αγαπούμε.

Ρ.- (συλλογισμένη) Είνε τόσο πιο τέλειο ν' αγαπούμε αυτούς που μας αγαπούν. (η Μαίρη πηγαίνει κι' έρχεται λυπημένη) Πόσο όμορφη είσαι, Μαίρη!

Μαίρη.- (γελά με πικρία) Τι σημαίνει; Εκείνος δεν το προσέχει· εκείνος δεν το βλέπει. Ξημερώνεται αλλού, μ' άλλες γυναίκες.

Ρ.- Μα δε σ' αγαπά; πώς να μη σ' αγαπά ο άνδρας σου εσένα, Μαίρη;

Μαίρη.- (Με κούραση) Εκουράστηκα, εκουράστηκα να προσπαθώ να του διεγείρω την προσοχή, την περιέργεια, την απλή περιέργεια. Τη ζήλεια δε; ποτέ μου δεν ετόλμησα να την ελπίσω. Κάνω τρέλλες· πίνω τη ζωή με δίψα. κατρακυλώ, κατρακυλώ, κατρακυλώ και δε με βλέπει (κλαίει - η Ρίτα θέλει να της μιλήσει). Σώπα, σώπα. Εσύ δεν ξέρεις· οι ευτυχείς δεν μπορούν να αντιληφθούν εμάς τις άλλες!

(τη στιγμή εκείνη ακούγονται τρελλά να χτυπούν το κουδούνι της πόρτας γρήγορα, γρήγορα)

Ρ.- Α! γνωρίζω το χτύπο! Είνε η Πόπη και ο Ντέντης, το θεότρελλο νηόπαντρο ζευγάρι.-

Σκηνή VI

(εισβάλλουν μέσα με γέλοια, θόρυβο, η Πόπη και ο Ντέντης, νεαρώτατοι, αγκαλιασμένοι και κρατούν ψώνια, πακέτα - η Πόπη τρώει μια πάστα - φορεί άσπρα, σχεδόν κοντά, κι' ένα πλατύγυρο καπέλλο *bergette*, άσπρο κι' αυτό. Είνε παιδί ακόμη, ωμορφότατο - ξανθή - ο Ντέντης κι' αυτός είκοσι χρονώ, με λινά και παναμά).

Πόπη.- Καλημέρα, καλημέρα· καλά είστε; Σεις κυρία Μαιρούλα; Εμείς γυρίζουμε από τα μαγαζιά! Ντέντη, χαϊρέτησε, καϊμένε.

Ντέντης.- Κυρίες, καλημέρα Σας.

Ρ.- Δε θα το πίστευα ποτέ ότι θα εκάνατε τόσο καιρό νάρθετε να μας δήτε.

Πόπη.- Από πού έρχεσαι, Ρίτα; μήπως εμείς τώρα και 15 μέρες βρισκόμαστε στην Αθήνα; Ντέντη, το μαντίλι σου. (απλώνει τα χέρια της με τα δάχτυλα ανοιχτά) λερώθηκα. (ο Ντέντης τη σκουπίζει· σκουπίζει ακόμη και το στόμα της που προτείνει σαν παιδί).

Ρ.- (γελά) Και που ήστε, παρακαλώ;

Πόπη.- Γνωρίζεις τη φιλενάδα μου τη Λιλή, εκείνη που ήμαστε μαζί στις καλογρηές;

Ρ.- Ε;

Πόπη.- Λοιπόν αυτής ο μπαμπάς αγόρασε μια ωραία έπαυλη στην Κηφισιά. Μας προσκάλεσε η Λιλή να πάμε να της κάνουμε συντροφιά που ήτανε μονάχη. Κι' επήγαμε. Δεν επεράσαμε ωραία, Ντέντη;

Ντέντης.- Έξοχα!

Πόπη.- Ε, να πηγαίνωμε· αρκετά εκαθήσαμε.

Ρ.- Βέβαια, αρκετά· παραξενεύομαι μάλιστα που εμείνετε τόσο.

Σκηνή VII

(Παίρνουν τα πράγματά τους και φεύγουν. Και η Μαίρη σηκώνεται να φύγει).

Ρ.- Μα όχι δα· δε θα φύγεις ακόμη· ήλθαν αυτοί οι θεοτρελλοί και μας διέκοψαν· κι' είχα τόσα να σ' αρωπήσω· θάχεις πολλά να μου πεις; (η Μαίρη κάθεται) Είσαα καλύτερα τώρα; Εξακολουθείς τη θεραπεία που σου επέβαλε ο γιατρός; Θα κάμεις το ταξίδι που σε συνεβούλευσε; Πες μου τα όλα.

Μαίρη.- (Με κούραση) Κάνω ό,τι μου πουν· δεν αφίνω καμιά συνταγή ανεκτέλεστη. Τώρα ετοιμάζομαι για το ταξίδι. Μα δεν είμαι καλύτερα. (με πικρία) Είνε γελοίο να περιποιούμαι και να γιατρεύω το σώμα μου και η ψυχή μου νάναι βασανισμένη, αγιάτρευτα άρρωστη· ω, μα είνε αστείο, φρικώδες αστείο αυτό.

Υπηρέτρια.- Κυρία, ο ταχυδρόμος έφερε αυτά. (φεύγει)

Ρ.- (με χαρά) Γράμμα από τους δικούς μου· τι καλά.

Μαίρη.- (σηκώνεται) Εγώ σ' αφίνω· έχω δουλειά· καθώς σουπα, πέρασα να σε πάρω να πάμε μαζί στα μαγαζιά... Ύστερα πέρασε στις κουβέντες. Εκτός απ' αυτό πρέπει να διαβάσεις και τα γράμματά σου.

Ρ.- Μα γιατί; δε βιάζομαι· σώνει που μούγραψαν.

Μαίρη.- Θα ξανάρθω πριν φύγω.

Ρ.- Μα πότε ακριβώς θα φύγεις; Θέλω νάρθω σπίτι σου.

Μαίρη.- Σε καμιά εικοσαριά μέρες. Addio, Ρίτα.

Ρ.- Addio, στο καλό, Μαίρη μου. (Την συνοδεύει ίσαμ' έξω και κατόπιν επιστρέφει κι' ετοιμάζεται να ξεσφραγίσει το γράμμα της· όταν ακούγεται η φωνή του Μίμη από μέσα: «Ρίτα, έλα γρήγορα, γρήγορα, να δεις τι σου φέραμε». Ακούγεται κι' η φωνή του νονού: «Ναι, έλα γρήγορα, Ρίτα».)

Ρ.- Ενώ αφίνει στο τραπέζι το γράμμα) Έρχομαι, Μίμη, έρχομαι, νονέ μου.-

(Σημ. καθηγητή: «Αφ' ου ήρθε δια να πάνε εις τα μαγαζιά, διατί δεν πηγαίνουν»).

ΠΡΑΞΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

Σκηνή Ι

(Απόγευμα. Στο σπίτι του Μίμη πάλι· κάτω στον κήπο. Ο Λώρης και ο Μίμης κάθονται σε ψάθινες πολυθρόνες.)

Λ.- Αισθάνεται κανείς στο σπίτι σου πως βρίσκεται σε μέρος που ζουν ευτυχισμένοι. Δεν ξέρω γιατί. Μου φαίνεται πως όλα είνε πλημμυρισμένα από ζωή εδώ μέσα, από ζωή χαρούμενη, ώμορφη ζωή.

Μ.- (ανάβει τσιγάρο) Ένας λόγος παραπάνω να μείνεις μαζί μας, να χαρείς κι' εσύ.

Λ.- Αδύνατον!

Μ.- Τι είνε αδύνατον;

Λ.- Και τα δύο· αδύνατον είνε να μείνω, γιατί αδύνατον είνε να διορθωθώ.

Μ.- Έτσι σου φαίνεται. Για μείνε μαζί μας, για προσπάθησε να πειστείς πως όλα είνε όμορφα, κι' ότι πρέπει να τ' απολαύσεις όλα. Έζησες βέβαια πάντα μοναχός, δίχως οικογένεια, δίχως την αγάπη της· δε γνώρισες τις χαρές της οικογενειακής ζωής, για να δεις πόσο ανακουφίζει και κάποτε πόσο γρήγορα γιατρεύει. Η Ρίτα κι' εγώ θα κάμωμε ό,τι περνά από το χέρι μας· δεν πιστεύω ν' αμφιβállεις γι' αυτό. Επί τέλους το κάτω κάτω της γραφής τι έχεις; τι σου λείπει; Τόσο νέος κατώρθωσες ν' αποκτήσεις φήμη μεγάλου συγγραφέως. Ένας δρόμος ένδοξος ανοίγεται μπροστά σου. Είσαι όμορφος, πλούσιος, υγιής. Δε καταλαβαίνεις πως δεν έχεις το δικαίωμα να λες πως υποφέρεις; Τι θέλεις επί τέλους;

Λ.- Τι θέλω; Τίποτε, απολύτως τίποτε. Να η αρρώστια μου και η δυστυχία μου - Δε θέλω τίποτε. Ό,τι κι' αν επιθυμήσω το σιχαίνομαι, πριν τ' απολαύσω και γυρίζω στο σπίτι μου πειο απελτισμένος, πειο δυστυχής, σαν φεύγω από τα μέρη εκείνα, εις τα οποία άλλοι ευρίσκουν τη χαρά. Δυο χρόνια έζησα στο Παρίσι· γνώρισα τις ωμορφότερες γυναίκες, εσύχνασα στα πολυθόρυβα κέντρα· του κάκου! Παντού η αηδία, η κούραση, η αιώνια ερώτηση «προς τι».

Μ.- Δεν αγάπησες ποτέ; Μεταξύ των γυναικών εκείνων δεν ευρέθηκε ούτε μια ν' αναλάβει τη θεραπεία σου; Αυτή θα κατώρθωνε το θαύμα.

Λ.- Αγάπησα, αγάπησα πολύ· τον έρωτα τον ήπια σε μεγάλες ρουφηξιές, μ' απελπισμένη προσπάθεια, να γιάνω· άδικα, άδικα, άδικα. (παύση μικρή) - Τώρα τελευταίως μου τον έδωσε μια γυναίκα από κείνες που ήρθαν στον κόσμο για ν' απολαύσουν τη ζωή, κι' όχι για να υποφέρουν τις ιδιοτροπίες ενός αρρώστου. Νομίζω πως θα την αγαπούσα αν ήθελε· αν είχε λίγη υπομονή· αν μ' αγαπούσε λίγο-λίγο πειο πολύ από τον εαυτό της. Μαζί μου την είχα ένα μήνα. Κι' ένα πρωί, ενώ έγγραφα, την είδα να μπαίνει, στο γραφείο μου, έτοιμη νάβγη έξω. Την αρώτησα πού θα πάει και μ' αποκρίθηκε με τον πειο αφελέστερο, τον πειο χαριτωμένο τρόπο - πως θα μου φύγει, γιατί δεν την πηγαίνω όπου θέλει και γιατί την προηγούμενη νύχτα την είχα πάρει γρήγορα και φύγαμε από ένα μεγάλο χορό. Λυπήθηκα σαν έφυγε κι' ανέπνευσα άπληστα το άρωμα της βιολέττας, που απόμεινε από κείνο το ωμορφότατο πραγματάκι, που αντιλαμβάνετο τόσο τέλεια τη ζωή, ενώ δεν ήξερε πόσο κάνουν δυο και δυο.

Σκηνή II

(Τη στιγμή εκείνη έρχεται η Ρίτα - φορεί μια μεταξωτή ρόμπα και κρατεί ένα μεγάλο ρόδο).

P.- Κυττάξετε αυτό το ρόδο· άνθισε παράμερα χωρίς να το δούμε κι' όμως· είνε σπάνιο είδος... τέλειο... Κυττάξετε.

Λ.- Πολύ όμορφο.

M.- Βάλε το, Ρίτα, στα μαλλιά σου, όπως συνηθίζεις. Ξέρεις σου πηγαίνει πολύ όμορφα.

(Η Ρίτα χωρίς να μιλήσει το καρφώνει, μα μαδεύει και τα φύλλα του πέφτουν στα μαλλιά της και χάμαι).

M.- Α! κρίμα!

P.- (με κουρασμένη αδιαφορία) Δεν πειράζει.

Λ.- (αργά, κυττάζοντας τα ροδοφύλλα) «Τ' αγκάθια των ρόδων μ' αγκυλώσανε πριν να γνωρίσω τα ρόδα - και μόλις θέλησα να κόψω και να στολίσω τα μαλλιά μου, πέσανε χάμαι μαδημένα».

P.- Που το διάβασες αυτό, Λώρη; Είναι ωραιότατος ο συμβολισμός.

Λ.- Δεν θυμούμαι· τώρα που προσπαθούσες να βάλεις το ρόδο στα μαλλιά σου και μάδησε, ήρθε στο νου μου.

P.- Ξαναπές το, να το μάθω κι' εγώ. (λέει, ενώ προσπαθεί να θυμηθεί)· Τ' αγκάθια των ρόδων... ύστερα;

Λ.- «Τ' αγκάθια των ρόδων μ' αγκυλώσανε πριν να γνωρίσω τα ρόδα - και μόλις θέλησα να κόψω και να στολίσω τα μαλλιά μου, πέσανε χάμαι μαδημένα». Τόμαθες;

P.- Ναι. Να σου το επαναλάβω;

M.- (Γελώντας) Βρήκαμε δουλειά! Κατάλαβα.

P.- Έχει δίκιο ο Μίμης. Αλήθεια, πού θα περάσουμε τη βραδεία απόψε;

M.- Όπου θες.

P.- (νευρική) Όπου θες! Το αιώνιο «όπου θες». (γελά για να μετριάσει το απότομο πούχουν τα λόγια της) Μαρτύριο να σκέπτομαι και για τους δυο μας. Εγώ μια γυναίκα που μόλις κατορθόνω (sic) να σκέπτομαι για τον εαυτό μου.

M.- (Γελά) Μα τι να σου πω; Όπου θες εσύ.

P.- Εγώ! Πάντα εγώ να προτείνω, από το πρωί ως το βράδυ.

M.- (χωρίς να σκεφθεί τι λέει) Κι' από το βράδυ ως το πρωί;

Λ.- (νευρικός) Ελάτε, είνε 3 1/2 πλεια... Θέτε να πάμε περίπατο μ' αμάξι; κι' ύστερα δείπνο, κι' ύστερα θέατρο;

M.- Τρέλλα ιδέα.

P.- Ναι, μα εγώ που περιμένω τη Μαίρη, που φεύγει απόψε και θάρθει να μ' αποχαιρετίσει; Πάντως πάω να ντυθώνάμαι έτοιμη.

Λ.- Κι' εγώ θα γράψω μερικές επιστολές ως τόσο.

(φεύγει η Ρίτα· την παρακολουθεί ο Μίμης με τα μάτια).

M.- Μου κάνεις την εντύπωση πελώριου μενεξέ μ' αυτή τη ρόμπα.- Έ. Λώρη;

P.- (γελά πειραχτικά) Με τη διαφορά πως τώρα που θα φύγω δε θ' απομείνει πίσω μου η μυρωδιά της βιολέττας.

(ο Λώρης στρέφεται αποτόμως και την κυττάζει. Αυτή απομακρύνεται γρήγορα-γρήγορα, τραγουδώντας σιγανά ένα ελαφρό τραγουδάκι της μόδας).-

Σκηνή III

M.- (θυμάται ξαφνικά) Ω, διάβολε! ο διευθυντής που μου παρήγγειλε να περάσω το απόγευμα να μου πει και το ξέχασα. Τι ώρα είναι, Λώρη;

Λ.- Τρεις και μισή. Δεν τώπα θαρρώ προ ολίγου; (κυττάζει το ρολοί του) ακριβώς 4 παρά 25.

M.- Τρέχω (παίρνει το καπέλλο του) καλά και το θυμήθηκα.

Σκηνή IV

(Μένει μόνος ο Λώρης και ετοιμάζεται να γράψει .- Κατόπιν έρχεται από πίσω η Ρίτα).

P.- Και πούνε ο Μίμης;

Λ.- Πηγαίνει μια στιγμή στο γραφείο. Τον ήθελες τίποτε;

P.- Όχι. Αλλά σκέφθηκα πως, αφού έτσι κι' αλλιώς θα περιμένω τη Μαίρη, είναι περιττόν να ντυθώ από τώρα. Κάνει τόση ζέση. (μικρά παύση) Μα περίεργο πώς έφυγε ο Μίμης;

Λ.- (πειραγμένος) Μήπως σ' ενοχλώ;

P.- (Με ζωηρότητα) Να μ' ενοχλήσεις; γιατί; Άλλωστε εγώ πρέπει να σε ρωτήσω γιατί εγώ ήρθα σ' εσένα.

Λ.- Ίσια-ίσια που πεθυμούσα μια τέτοια στιγμή να μείνωμε μόνοι.

P.- Αλήθεια ήθελες να μείνωμε μόνοι; και γιατί;

Λ.- Έχω τόσα πολλά να σου πω! Είναι τόσα πολλά εκείνα που δεν σου πά... τότε.

P.- Τότε... Ας αφήσωμε, Λώρη, τα περασμένα. Δε σου φαίνεται; Δεν πρέπει κανείς να σκαλίζει τη στάχτη των παλιών αναμνήσεων... Ποιος ξέρει; Μια σπίθα μπορεί να βγει και μια σπίθα μπορεί να δώσει φωτιά σ' ένα σπίτι...

Λ.- Ας βγει κι' αστροπελέκι! Τι με μέλει; Τι με μέλει εμένα;

P.- (θυμάται αίφνης) Αστροπελέκι! σόπα! Μα είμαι ευτυχής εγώ' είναι όλα εδώ ή-συχχα! στον κήπο, στο σπίτι, στα στήθια μου, παντού.-

Λ.- (περίλυπος) Ρίτα, σβυστήκανε ολωσδιόλου τα περασμένα από τη ψυχή σου;

P.- Έτσι έπρεπε... Και θα σ' ευχαριστώ αιωνίως γιατί και συ μ' εβοήθησες σ' αυτό. Ω, μ' εβοήθησες τόσο! Και τώρα κάτι σαν θάνατος είναι μέσα μου γι' αυτά όλα. Κι' είναι δω μέσα τόσο ήρεμα, τόσο ευτυχισμένα! Και είμαι ευτυχής τόσο!

Λ.- (με δυσπιστία) Ευτυχής;

P.- (Με πικρία και πείσμα) Ναι, ναι, ευτυχής. Μ' αγαπά ο Μίμης· τι άλλο θέλω; Όταν έφυγες συ απόμεινε εκείνος. Βλέπεις, εκείνος δεν είχε όνειρα μεγάλα· τα όνειρα του Μίμη ήταν η Ρίτα, εγώ. Μ' αγάπησε την εποχή που μ' αγάπησες κι' εσύ, κι' έκρυψε την αγάπη του και εβασανίστηκε και κανένας μας δεν είδε τη ψυχή του. Κι' όταν έφυγες μόνο, όταν είδε κι' επείστηκε πως όλα είχαν πια τελειώσει μεταξύ

μας, ήρθε σε μένα και με παρεκάλεσε να τον αφήσω να λείει πως μ' αγαπά. Τον άκουα χαμογελώντας και μου φαινότανε παράξενα τα λόγια του. (μικρά παύση) Ένα έτος διήρκεσε αυτό· και όταν πεια απελπισμένος είχε αποφασίσει να φύγει από την πατρίδα μας για να μην ξανάρθει ποτέ πειά, ακριβώς μερικές μέρες πριν φύγει, ήρθε μια μέρα και μου έδειξε ένα γράμμα σου, εις το οποίον περιέγραφε κάποιον νύχτα διασκεδάσεως και τας σχέσεις σου με μια γυναίκα. Γιατί μούφερε το γράμμα εκείνο; Ίσως από πείσμα. Το βέβαιο είναι ότι, σαν έφυγε, επήγα μαζί του. Τώρα είμαι ευτυχής. Ήρθα κουρασμένη, εξηντλημένη στο ξεστό σπιτάκι τούτο που βλέπεις και αναπαύτηκα. Ω, αναπαύτηκα! (ζωηρότερα) Όχι, δεν είμαι η γυναίκα που αφήκες με τόσο εγωισμό για να κυνηγήσεις τη δόξα. Είμαι η Ρίτα, μα η Ρίτα που δεν εγνώρισες ποτέ σου! Στο σπίτι αυτό το καταπράσινο είσαι ο ξένος μας· ίσως ξεσταθεί λίγο η καρδιά σου στην πυρά της ευτυχίας μας, και να μην παγώσει πάλι τέλεια, όταν αγκαλιάσεις, φεύγοντας απ' εδώ την καινούργια σου ερωμένη - εκεί πέρα στο Παρίσι - τη δόξα.

Λ.- Σώπα, σώπα, Ρίτα. έχεις δίκιο...

Ρ.- Βλέπεις; Το σπιτάκι της αγάπης είναι ξεστό και κρύο είναι το παλάτι της δόξας... Όταν σου κρατούσα άλλοτε - πόσες χιλιάδες χρόνια είναι τώρα! - τα χέρια σου και σου έλεγα: «Μείνε! μείνε! εγώ σ' αγαπώ· μη φεύγεις! Να τα χεϊλή μου και τα μπράτσα μου και το σώμα μου όλο» - και έλεγα «μείνε!», εσύ εκύτταζες πέρα και μακριά και μ' απωθούσες κι' έλεγες «πρέπει να φύγω - να πλατύνω τη σκέψη μου - να εργαστώ». (γελά βιασμένα) Και τώρα;

Λ.- Ναι, Ρίτα, έχεις δίκιο. - Εφάνηκα τρελλός· εκυνήγησα ένα μεγάλο όνειρο που δεν άξιζε τον κόπο· τίποτε δεν αξίζει τον κόπο σαν την αγάπη... ώ, ας μπορούσα να ξαναχτίσω ό,τι κατάστρεψα· ας μπορούσα να εξαφανίσω όλο τον καιρό που πέρασα χρόνια σου και να βρεθώ πάλι πίσω, πολύ πίσω - στα πρώτα χρόνια της αγάπης μας... Κι' όσο συλλογούμαι πως είναι αδύνατο αυτό, για πάντα αδύνατο! Ω, Ρίτα, πόσο υποφέρω!

Ρ.- Κι' όμως εγώ σας νόμιζα ευτυχισμένο - ευχαριστημένο· ποτέ δεν υπέθεσα, πως υποφέρετε· κι' όταν προ ημερών εδιάβασα το γράμμα σας κι' είδα και μέσα από τις γραμμές του να προβάλλει, αδιόρατη για το Μίμη, η πικρία και η απογοήτευση, δεν ξέρετε πώς επαραξενεύτηκα...

Λ.- (Με πικρία) Επαραξενεύτηκατε, Ρίτα; Και δεν εννοιώσετε για τον άνθρωπο, που αγαπήσετε μια φορά, καμμία συμπάθεια; - Γιατί, μη μου το αρνηθήτε αυτό, μ' αγαπήσετε μια φορά· έ, Ρίτα;

(ο καθηγητής υπογραμμίζει την απότομη και μάλλον αδικαιολόγητη αλλαγή από τον ενικό στον πληθυντικό. «Αβλεψία ή αδεξιότητα»)

Ρ.- (απλά και σοβαρά) Ναι, σας αγάπησα στ' αλήθεια, Λώρη.

Λ.- Ευχαριστώ· ω, ευχαριστώ. μου κάνεις μεγάλο καλό να μου το λες. Σ' αυτούς που αντελήφθησαν βαθειά πόσο ψεύτικη είναι η ζωή, είναι λιμάνι σωτηρίας η συνείδηση πως στο κενόν που εδημιούργησαν οι ελεεινότητές της στην ψυχή των στέκει όμορφη κι' αληθινή μια ανάμνηση παλιά. Ξέρετε, Ρίτα; Αυτό είναι αρκετό για να μας παρηγορήσει για όλους τους άδικους κόπους και τις άγονες προσπάθειες που κάμαμε για να φτάσωμε κάτω τι.

Ρ.- Μου φαίνεται παράξενο να σας ακούω να μου τα λέτε αυτά. Μιλείτε για τα πε-

ρασμένα σαν να μιλείτε για μια ευτυχία μεγάλη που εχάσατε.- Είχα συνηθίσει να πιστεύω, πως ό,τι εκάμετε τότε ήτανε αναγκαίο να γίνει. Πολύ περισσότερο, όταν η φήμη σας, ως μεγάλου συγγραφέως, έφθασε ίσια με μας. Έπειτα δεν λείπανε (με χαμόγελο πειραχτικό) μαζί με τους θριάμβους σας να μας έρχονται και κομματάκια από την ιδιαίτερα σας ζωή. Αλήθεια, μου φαίνεται παράξενο να σας ακούω να μου τα λέτε αυτά. Τα περασμένα! τα θυμάστε σεις τα περασμένα;

Λ.- Αν τα θυμούμαι; μα πώς είναι δυνατόν να λησμονήσω παν ό,τι συνδέεται με σας, Ρίτα;

P.- (στενοχωρημένη) Σας παρακαλώ, Λώρη.

Σκηνή V

(Τη στιγμή κείνη ανοίγεται η πόρτα. Σωπαίνουν. Ο Λώρης κάνει πως γράφει. Η Ρίτα ανοίγει ένα βιβλίο και διαβάζει. Μπαίνει γρήγορα λυπημένος ο Μίμης.)

P.- Μίμη, τι τρέχει; τι έχεις; είσαι ωχρός!

M.- Άκουσε, Ρίτα, έχω να σου αναγγείλω κάτι τι σοβαρό, σοβαρώτατο... (αποφασιστικά) Ύστερα από λίγες ώρες φεύγω.

P.- (Σαν να μην κατάλαβε) Φεύγεις;

M.- Ναι· τώρα ακριβώς επιστρέφω από τον Διευθυντή, που μούπε να φύγω το βράδυ για την Αίγυπτο, για κάποια επείγουσα εργασία της τραπεζής.

P.- Κι' εγώ; βέβαια θάρθω κι' εγώ.

M.- Όχι, Ρίτα. Σου δεν μπορείς νάρθεις... το κλίμα εκεί είναι επικίνδυνο· κι' είσαι αδύνατη. Όχι, Ρίτα, θα μείνεις εδώ.

P.- Όχι, όχι· δε μπορώ μόνη, ολομόναχη! φοβούμαι, Μίμη.

M.- Τι λες μόνη! θάχεις το νονό σου - τις φιλενάδες σου - έπειτα θάναί κι' ο Λώρης.

P.- (έντρομη) Όχι. Θάρθω μαζί σου, Μίμη μου!

M.- (Στον Λώρη που σκυφτός ανακατώνει χαρτιά) Βοήθησέ με κι' εσύ... Πες τίποτε - σκέψου...

Λ.- (σηκώνει τους ώμους με πικρία) Τι να πω; η Ρίτα δεν μπορεί να κάνει χώρια σου· σ' αγαπά, πάρε την μαζί σου.

M.- Μα είσαι τρελλός; Κι' αν αρρωστήσει; Όχι, Ρίτα, σκέψου· θα λείπω μόλις ένα μήνα.

P.- (σαν αφρημένη) Τι σημαίνει: ένας μήνας, ένας χρόνος· για μένα είναι το ίδιο. (ικτετυτικά) Μίμη, πάρε με μαζί σου· δε θα σου προξενήσω την πειο μικρή ενόχληση· σαν να μην είμαι· θα μαζευτώ σε μια μικρή γωνίτσα· θα δεις, θα δεις... Μίμη, πάρε με μαζί σου.

M.- Μα, Ρίτα, σκέψου... επερίμενα από σένα περισσότερη αγάπη - Κρίμα!

(ο Λώρης την κυττάζει πολύ συγκινημένος (sic)· η Ρίτα κλαίει).

(Σημ. τ. καθ. στο περιθώριο: «πολύ αφυολόγητα αυτά. Διότι ο Μίμης γνωρίζει τα προηγούμενα με τον Λώρη»)

M.- Ρίτα!

P.- Καλά, Μίμη. Αφού το θες θα μείνω. Θα μείνω.

Μ.- (Χαρούμενος) Ευχαριστώ, αγάπη μου· ευχαριστώ. Να δεις τι όμορφα πράγματα θα σου κρατώ κι' εγώ.- Μην την αφήσεις να στεναχωράται. Λώρη... Να σε δω.

Λ.- Μα κι' εγώ θα φύγω σε λίγες μέρες.- γρήγορα - πολύ γρήγορα.

Ρ.- Α! θα φύγεις! (ύστερα συνερχομένη γελά) θα φύγεις κι' εσύ; όλοι θα φύγετε - κι' η Μαίρη. παράξενο. Όσοι θα φύγουν πάνε για καποιο σκοπό - για να καλυτερέψουν τη θέση των... ο Μίμης για υπόθεση που αφορά το οικονομικό μέρος της ζωής - η Μαίρη για να γιάνει - ο Λώρης για να γιάνει κι' εκείνος - και μόνο εγώ δεν πηγαίνω πουθενά· που θα πει εγώ είμαι τελείως ευτυχής· νόστιμο αυτό. (γελά σπασμωδικώς). - Α! ποιος είναι; η φωνή της Μαίρης. (φεύγει) -

Σκηνή VI

Μ.- (με ανακούφιση) Φοβήθηκα πως δεν θα το κατόρθωνα· κι' όμως πόσο θα μου κοστίζει κι' εμένα μακριά της.

Λ.- (με πείσμα) Βέβαια, αφού αγαπάστε τόσο πολύ...

Μ.- Μα δεν ξέρεις...

Λ.- Τι μ' ενδιαφέρει; Μα σου μένει καιρός να μου λες τώρα για την αγάπη σου; την αγαπάς - σ' αγαπά - Το αιώνιο ειδυλλιακό ζευγάρι... Ο κ. Φιλήμων και η κ. Βαυκίς... Τα ξέρω - τα ξέρω - Τι bourgeoisie αντίληψη της αγάπης!

Μ.- Τα νεύρα σου πάλι· πάλι η αρρώστια σου... Μ' αλήθεια λες· δεν έχω καιρό· πάω να ετοιμαστώ.

Λ.- Έρχομαι κι' εγώ· πρέπει κι' εγώ να ετοιμάζομαι.-

Σκηνή VII

(Έρχονται: Ρίτα, Μαίρη και ο σύζυγός της Νίκος· οι δύο τελευταίοι με φορεσιές ταξιδιού)

Ρ.- Όστε απόψε;

Μαίρη.- Ναι, αγάπη μου· ώ, είμαι ευτυχής! επί τέλους.

Νίκος.- Δε θα καθήσουμε πολύ, κυρία· πρέπει να κατεβούμε γρήγορα για να μπορέσει η Μαίρη ν' αναπαυθεί λίγο.

(την κυττάζει με τρυφερότητα. Η Μαίρη είναι ωχρά, βήχει, μα φαίνεται ευτυχής.)

Μαίρη.- Δε στέλλομε καλύτερα τα πράγματά μας μ' άλλο αμάξι, να τοποθετηθούνε στο βατόρι, κι' έπειτα πάμε εμείς; Ναι, Νίκο μου;

Νίκος.- Ναι, ναι, όπως θες. Πάω να βρω άλλη άμαξα κι' έρχομαι αμέσως και σε παίρνω. Au revoir - (φεύγει)-

Σκηνή VIII

(Η Μαίρη πέφτει στην αγκαλιά της Ρίτας)

Μαίρη.- Ω! Ρίτα μου, πόσο είμαι ευτυχής!

Ρ.- Ευτυχής! Ναι, το ξέρω.

Μαίρη.- Ο Νίκος φαίνεται εκουράσθηκε, μ' ελπιήθηκε και μ' αγαπά. Μ' αγαπά, καταλαβαίνεις; Μα τι άλλο θέλω;

Ρ.- (συλλογισμένη) Και θα γίνεις καλά τώρα εσύ... θα γιάνεις - έγιανες.

Μαίρη.- Δεν ξέρω... φοβούμαι όχι... Όταν η ψυχή μου πονούσε, μου φαινότανε γελοίο να γιαιτρεύω το σώμα μου... Τώρα η ψυχή μου αρχίζει να γιάνει... ο Νίκος μ' αγαπά· ένοιωσε πόσο άδικος εφάνηκε· είδε πως πουθενά αλλού δε θα βρει την ευτυχία που θα του δώσω εγώ· κι' ήρθε πάλι σ' εμένα μετανοιωμένος· μ' αγάπη.- Τι τα θες όμως; πολύ αργά, πολύ αργά! Η αρρώστια της ψυχής κατάστρεψε την υγεία του σώματος· η ψυχή θέλει να ζήσει τώρα, μα το σώμα είναι κουρασμένο - εξαντλημένο - ω! η ιδέα του θανάτου· πώς φοβούμαι! Να πεθάνω τώρα που αρχίζω να ζω!

Ρ.- Σώπα - σώπα. Μα είσαι παιδί, Μαίρη. θα γιάνεις. θα γίνεις καλά. θα χαρείς τη ζωή· άκουσέ με..

Μαίρη.- (Μ' ελπίδα) Αλήθεια, Ρίτα; θα γιάνω; ω, πόσο μου κάνεις καλό!

Σκηνή IX

(Έρχεται ο Νίκος)

Νίκος.- Μαίρη, πρέπει να πηγαίνω με, παιδί μου· όλα είναι έτοιμα· (Σηκώνονται· αποχαιρετιούνται· η Ρίτα και η Μαίρη φιλιούνται - κλαίνε... έπειτα τους βλέπει η Ρίτα ν' απομακρύνονται)

Σκηνή X

Ρ.- Ω θεέ μου! όλοι είναι ευτυχείς! (πέφτει στον καναπέ, ακούει βήματα - στρέφεται - είναι ο Λώρης).

Ρ.- Λώρη!

Λ.- Ήρθα να σ' αποχαιρετίσω, Ρίτα.

Ρ.- (έντρομη με πόνο βαθύ) Φεύγεις!

Λ.- Ναι, θα φύγω. Να ξαναρχίσω πάλι τον ίδιο δρόμο βιαστικός και κουρασμένος - Δεν ξέρεις, Ρίτα, πόσο είμαι κουρασμένος - Και πόσο θάθελα να ξεκουραστώ.

Ρ.- (Με γλυκύτητα) Να μείνεις τότε, Λώρη· γιατί να φύγεις; Δεν υπάρχει καμιά αιτία που να σε αναγκάζει να επιστρέψεις πίσω στα μέρη εκείνα, που, όπως λες, υπέφερες τόσο πολύ - Να μείνεις, Λώρη.

Λ.- (άπειρα λυπημένος) Να μείνω! μα δεν ξέρετε σεις πως είναι αδύνατον αυτό; για πάντα αδύνατον. Σεις δεν αισθάνεσθε πως είναι αδύνατον; Τι γυρεύω εγώ εδώ; Εδώ στο σπίτι της αγάπης - που ξεκουράζονται όλοι - εγώ είμαι ξένος. Μη διαμαρτύρεσαι· Έτσι είπες... εγώ είμαι ξένος.

Ρ.- Λώρη! σώπα! σώπα! Να φύγεις!

(Σημ. τ. καθ. «Αφ' ου τον επερίμεναν και έγινε τόση φασαρία φεύγει, φεύγει κι' ο Μίμης»)

Λ.- Ναί· όλα εδώ μέσα με διώχνουν, γιατί όλα με προσκαλούν να μείνω. Να! όλα τα ρόδα του κήπου σου - κι' όλοι οι κισσοί που σέρνονται προς τα παράθυρά σου,

για να σε δούνε - και η ωμορφιά σου - και η αγάπη μου - ναι - όλα με διώχνουν· γιατί όλα μου λένε, όλα μου τραγουδούνε, την ανεκλάλητη χαρά που θα νοιώσει όποιος αγαπηθεί από το σώμα σου - κι' από την ψυχή σου, Ρίτα... Δεν αισθάνεσαι κι' εσύ, δεν αισθάνεσαι πως δεν πρέπει πεια να μείνω;

(Η Ρίτα χαμηλώνει το κεφάλι και δεν μιλεί).

Λ.- (εξακολουθεί εξαπτόμενος ολοένα) - Σαν επάτησα το κατώφλι του σπιτιού σου, κι' είδα όλη αυτή τη πρασινάδα, κι' όλα τα λουλούδια, και το σπιτάκι το χωμένο μέσα στα δέντρα, μου φάνηκε σαν την όαση που παρουσιάζεται ξάφνου μπροστά στον οδοιπόρο, που περνά την έρημο... Ξέχασα τίνος ήταν το σπιτάκι, ξέχασα ποιος ήμουνα εγώ - ξέχασα από που ερχόμουνα - που επήγαινα - όλα τα ξέχασα, Ρίτα. Είπα μόνο: τι όμορφα πούνε εδώ!- Κι' όταν σ' είδα να προβαίνεις μέσα από κείνη τη συστάδα ξαφνικά - όταν σ' άκουσα να φωνάζεις χαρούμενη του Μίμη πως ήρθα· ω! επόνεσα - επόνεσα - Συ λοιπόν καθόσουνα σ' αυτό το σπιτάκι; Συ με κάποιον άλλον; Ω! να φύγω! να φύγω!

(η Ρίτα κρύβει το πρόσωπό της μες τα χέρια της - δεν μπορεί να κρατηθεί πλεια - και κλαίει - ο Λώρης πηγαίνει κοντά της).-

Λ.- Κλαις, Ρίτα; Μα γιατί; γιατί κλαις; Συ δεν πρέπει να κλαις. Συ είσαι ευτυχισμένη. (θέλει να την πάρει απ' τη μέση).

Ρ.- (ανατριχιάζει) Μη μ' εγγίζεις, μη μ' εγγίζεις, Λώρη!

Ρ.- Αγάπη μου! Αγάπη μου! Εσύ!...

Ρ.- Σώπα! - (τον απωθεί) Μη! - Μη! - φοβούμαι. (φεύγει απότομα - τη στιγμή εκείνη έρχεται ο Μίμης). -

Σκηνή XI

Μ.- Που είναι η Ρίτα;

Λ.- Δεν ξέρω - δεν ξέρω.- Πότε φεύγεις;

Μ.- Μα να, τώρα ευθύς. - Ρίτα!... Κι' εσύ;

Λ.- Σε μια δεκαριά μέρες. -

Μ.- Ρίτα! Μα που είναι; (Έρχεται η Ρίτα) Αγάπη μου! μα τι έχεις; Μην κλαις. θάρθω γρήγορα - θα με κάμεις να φύγω απελπισμένος. Μην κλαις.

Ρ.- (Εξαντλημένη) Πάρε με μαζί σου, Μίμη! πάρε με μαζί σου. Φοβούμαι!

Μ.- Ρίτα μου, πάλι! Είναι αδύνατον· το ξέρεις.

Ρ.- Όπως θες - Ναι· κάμε όπως θες - Δεν έχω δύναμη, δεν έχω θέληση - δεν έχω αισθήσεις - Ρίξε με εδώ - τι με νοιάζει; τίποτε δεν αξίζει τον κόπο - Έλα! Μη με κυττάξεις έτσι! - Καλήν αντάμωση - Φίλησέ με - (τη φιλεί) - φίλησέ με πάλι - πάλι, Μίμη).

(Ο Μίμης αποχαιρετά και το Λώρη και φεύγει. Η Ρίτα ακουμπά στον βραχίονα του Λώρη να μην πέσει. Ο Μίμης απομακρύνεται και τον κυττάζουν - η Ρίτα κλαίει με λυγμούς και λέει: «Έφυγε... έφυγε...» - ο Λώρης την κυττάζει πολύ συγκινημένος).

ΠΡΑΞΗ ΤΡΙΤΗ

Σκηνή Ι

(Στο σπίτι του Μίμη πάλι.- Αρχίζει να βραδυάζει· δεν έχουν φέρει φως ακόμη.- η Ρίτα είναι πλαγιασμένη σε μια μακρυνά πολυθρόνα, και κυττάζει από τ' ανοιχτό παράθυρο τον ήλιο που δύει... Φορεί κόκκινα κι' είναι χλωμή και πολύ καταβεβλημένη. Τη στιγμή αυτή τραβιέται η πορτιέρα, πούνε πίσω της και φαίνεται η υπηρέτρια να προσέχει προς το μέρος πούνε η Ρίτα· ύστερα προχωρεί σιγά σιγά προς το δωμάτιο. Η Ρίτα αισθάνεται πως κάποιος μπήκε και στρέφεται τρομαγμένη.)

P.- Ποιος είναι; (νευρική και έτοιμη να κλάψει) Μα γιατί δεν χτυπάς σαν μπαίνεις; Με τρώαξες.

Υπ.- Νόμιζα πως εκοιμάσθε και για να μην σας ξυπνήσω...

P.- Τι θέλεις;

Υπ.- Ο κύριος Λώρης είναι κάτω· αρωτά πώς είστε σήμερα.

P.- Ο Λώρης; Μα νάρθει επάνω.

Υπ.- Να φέρω φως, κυρία;

P.- Όχι ακόμα· είναι μέρα.

(Φεύγει η υπηρέτρια - έρχεται ο Λώρης).

Σκηνή ΙΙ

Λ.- (Μόλις κατορθώνει να συγκρατήσει τη λύπη του.) Ρίτα μου! (γονατίζει στο χαλί και της κρατεί τα χέρια της, ενώ την κυττάζει μ' αγάπη και πόνο) Ρίτα μου! αγαπημένη μου Ρίτα! (η Ρίτα έχει ανασκουμπωθεί λιγάκι, κι' έχει τραβήξει το ένα χέρι της από τα δικά του και τον χαδεύει στα μαλλιά, ενώ χαμογελά με πικρία και τον κυττάζει κι' εκείνη).

P.- Το Λώρη μου... πούρθε να ρωτήσει πώς περνά η καϋμένη η Ρίτα. Μα δεν ήρθες μόνο γι' αυτό. Δεν είναι αλήθεια, Λώρη;

Λ.- Ναι! δεν ήρθα μόνο γι' αυτό... Ω! Ρίτα!

P.- Όστε όλα τελείωσαν; Φεύγεις απόψε - Φεύγεις;

Λ.- (νευρικός) Ναι, Ρίτα - δεν μπορώ ύστερα που θάρθει ο Μίμης να τον δω πάλι να σε φιλεί - να σε φιλεί και να του χαμογελάς - δεν μπορώ.

P.- (σαν αφηρημένη) Φεύγεις... (Αίφνης) Λώρη, έλα κοντά μου - έλα να δεις πόσο είναι όμορφη η δύση απόψε! Ποιος ξέρει, αν ιδούμε ποτέ, καμμιάν άλλη δύση μαζί.

(ο Λώρης έχει πλησιάσει το παράθυρο, κι' όπως είναι σκοτεινά μέσα στο δωμάτιο, η σιλουέττα του διαγράφεται πειο μεγάλη στο κενόν του παραθυριού· η Ρίτα τον κυττάζει).

P.- (ζωηρά) Στάσου εκεί· στάσου πολύ (sic) ώρα να σε κυττάξω. Αν ήξερες - αν ήξερες τι νοιώθω έτσι που σε βλέπω - Ολόκληρη η ζωή μου - όλα τα περασμένα - κι' οι μέρες που θάρθουνε...

Λ.- Ρίτα!

P.- (σαν να μιλεί μόνη) Απ' το παράθυρο φαίνεται όλος ο κόσμος - Κύτταξε - Ο ήλιος εκεί πέρα που γέρνει σιγά σιγά στη δύση ολοκόκκινος, τα δέντρα που διακρίνονται σαν πελώρια μπουκέττα μες στις σκιές που κατεβαίνουν - Κύτταξε. Κι' εκεί μακριά η θάλασσα - πολύ μακριά.- (πειο γρήγορα). Έπειτα τα σπίτια - οι δρόμοι - οι άνθρωποι που πηγαίνουν - τα παιδιά που παίζουν εκεί κάτω - φωνές π' ακούονται. Όλος ο κόσμος φαίνεται απ' αυτό το παράθυρο... (στέκει σαν να συλλογάζεται) Λ.- Ρίτα!

P.- Ναι - άκουσε - ό,τι φαίνεται από το παράθυρο είναι ο κόσμος.- Κι' εδώ μέσα στη σάλα αυτή - είμαι εγώ - εγώ η Ρίτα. Κανείς άλλος. Άκουσε. Πρώτα από τρία χρόνια καθόμουν πάλι εδώ στο ίδιο δωμάτιο, ολομόναχη - κι' έβλεπα από το παράθυρο τον κόσμο. Τους ανθρώπους - τη θάλασσα - τα δέντρα - τα παιδάκια - ό-λον τον κόσμο τον έβλεπα απ' αυτό το ανοιχτό παράθυρο.- Κι' άξαφνα εκεί που εκίτταξα, ήρθες και στάθηκες μπροστά μου εκεί, όπου εστάθης τώρα. Κι' από τη στιγμή εκείνη δεν είδα πλεια τον κόσμο, γιατί μου τον έκρυψες Συ.- Ήρθες και στάθηκες στο παράθυρό μου - εκεί απ' όπου έβλεπα τον κόσμο και μου τον έκρυψες και δεν είδα πλεια τίποτε - τίποτε - παρά μόνο Εσένα. (ο Λώρης έχει ακουμπήσει το κεφάλι του στα δυο του χέρια και δε βλέπει τη Ρίτα, όταν τα λέει αυτά. Η Ρίτα εξακολουθεί) -

P.- Ύστερα έφυγες - Δεν ξέρω γιατί.- δε θυμούμαι πλειά. Μα του κάκου.- Πέρασαν τρία χρόνια - ολόκληρα τρία χρόνια - που προσπαθούσα να μη σε βλέπω εκεί.- Όχι... ήτανε ήτανε ανάγκη να μη μου κρύβεις πλεια τον κόσμο Συ. - Ένας άλλος είχε το δικαίωμα αυτό - κάποιος άλλος πήρε τη θέση που συ αφήκες - κι' ώφειλα να μη βλέπω παρά εκείνον.- Τι πάλη! Τι πάλη, θέ μου! Τρία χρόνια - τρία ολόκληρα χρόνια. Και νάσαι ύστερα από τόσον καιρό, και στάθηκες πάλι εκεί στο ίδιο μέρος· και μου κρύβεις πάλι τον κόσμο και δεν βλέπω πλειά τίποτε.- Και δε βλέπω το Μίμη (κλαίει).

(ο Λώρης πηγαίνει και σκύβει από πάνω της) -

Λ.- Έλα να φύγωμε, Ρίτα· έλα να φύγωμε· να διορθώσω το κακό που σουκάμα - να προσπαθήσω να σε κάμω να ξεχάσεις τα περασμένα που σ' εβασάνισαν.- Έλα, Ρίτα - Ήμουνα τρελλός - Τρελλός ν' αφήσω την ευτυχία που μουδίδε η αγάπη σου, για να κυνηγήσω τις ψεύτικες υποσχέσεις του μεγάλου ονειρου.- Έλα να φύγωμε· τίποτε δεν είναι αληθινό σαν την αγάπη· και δεν αξίζει να χάσει κανένας ένα φιλί για έναν κόσμο. Έλα...

P.- Πολύ αργά.

Λ.- Γιατί, Ρίτα; είναι ποτέ αργά για να ζήσει κανείς ευτυχισμένος;

P.- (σαν νάναι μόνη) Να φύγωμε - να πάμε μακριά - μακριά - και να ξεχάσω.-

Λ.- Ρίτα μου! (θέλει να τη φιλήσει· η Ρίτα βάζει τα χέρια της και τον απωθεί ηρέμα· προσπαθεί να στρέψει αλλού το κεφάλι της - ως εξ ενστίκτου θέλει να προφυλάξει το στόμα της.)

P.- Μη! Λώρη - όχι - όχι - μη!-

Λ.- Κύτταξέ με, Ρίτα.- Είμαι ο Λώρης που σ' αγαπώ, που σε παρακαλώ.

P.- (Βάζει τα χέρια της στα μάτια της) Όχι... στα μάτια σου μέσα βλέπω μια άβυσσο και νοιώθω τη ζάλη που νοιώθομε μπρος στους μεγάλους γκρεμούς.- Μη με κυττάξεις... Λυπήσου με... δεν θέλω - ο Μίμης...

Λ.- (Σαν να πόνεσε αιφνίδια πολύ) Ο Μίμης. - καλά λες, ο Μίμης - (πηγαίνει σιγά και παίρνει το καπέλλο του, σαν άνθρωπος που δεν ξέρει τι κάνει).

Ρ.- Μη φύγεις ακόμη! Στάσου! - στάσου! δε σε διακρίνω πλειά· να φέρουν φως.-
είνε νύχτα - είναι νύχτα.-

(Χτυπά το κουδούνι· έρχεται η υπηρέτρια· της λέει και φέρνει τη λάμπα· φεύγει η υπηρέτρια)-

Ρ.- Νύχτα! είναι πλειά νύχτα. Κι' απόψε έρχεται ο Μίμης και φεύγεις σύ.- Κι' εγώ; Τι θα γίνω εγώ; (τα λέει όλα αυτά ενώ χαδεύει τα μαλλιά του Λώρη, πούναι ακουμπισμένος στο τραπέζι και κρύβει το κεφάλι του στα χέρια του, κυττάζοντας από το παράθυρο έξω τη νύχτα).

Λ.- (Νευρικά σηκώνεται.) Άφησέ με - μη μ' εγγίζεις. Άφησέ με να φύγω - να φύγω· παντού θάναι καλύτερα παρά εδώ. Παντού όπου δε θάσαι· Επί τέλους ποιον αγαπάς από τους δυο; Λύσε μου πλειά αυτό το αίνιγμα που με βασανίζει μέρα νύχτα· απάντησε σ' αυτή την ερώτηση. Ναι - ποιον αγαπάς από τους δυο; δεν καταλαβαίνω.

Ρ.- (πολύ κουρασμένη) Κανένα!

Λ.- Ρίτα!

Ρ.- (εξακολουθεί πολύ πολύ νευρική) Ναι, κανένα! Αυτή τη στιγμή που μ' αρωτάς, που ένα ολόκληρο παρελθόν ορθώνεται μπροστά μου, παρελθόν καμωμένο από τα κομμάτια της ψυχής μου. Ναι - αυτή τη στιγμή δεν αγαπώ κανένα σας - κανένα σας! - Μου εκάματε πολύ κακό· μ' εβασανίσετε - μ' εθανατώσετε. (σηκώνεται αποτόμως) Ω! και πως θάθελα να φύγω - να φύγω μακριά - να φύγω. Να, έτσι - σιγά-σιγά - κρυφά-κρυφά. Να μη μάθει ποτέ κανείς τι γίνηκα - πού πήγα - Ω! να φύγω! από κείνο τον κήπο - από τη μικρή πορτίτσα - κρυφά-κρυφά. σιγά-σιγά. (κλαίει. Ο Λώρης πηγαίνει και προσπαθεί να την ησυχάσει).

Λ.- Ησύχασε, Ρίτα - γι αγάπη μου. Βλέπω την ψυχή σου να φεύγει στα λόγια που λες! υποφέρεις.

Ρ.- (γελά) Να ποθάνω; αυτό εννοείς; Όχι - Εγώ δεν ποθαίνω· μου φαίνεται δεν θα ποθάνω ποτέ εγώ! Δεν πρέπει να ποθάνω, γιατί ο Μίμης μ' αγαπά· μ' εννοείς; ο Μίμης έχει όλα τα δικαιώματα επί της χαράς της ζωής, κι' η χαρά της ζωής είμαι εγώ για το Μίμη· είναι ευτυχισμένος εκείνος. Να ποθάνω είπες; Κι' ο Μίμης; Άκουσε: για το Μίμη, ο ήλιος κι' η χαρά και τα λουλούδια - κι' η αγάπη - είναι η Ρίτα. εγώ! Εννοείς; (με πυρετό) Να! Βλέπεις αυτή την κατακόκκινη ρόμπα; - στάσου να δεις ακόμη (πηγαίνει και τραβά μια θήκη ενός επίπλου και παίρνει δύο πελώριες παπαρούνες και τις βάζει από κάθε μέρος στα μαλλιά της) Κύτταξέ με! όπως με βλέπεις ήθελε να με δει ο Μίμης ένα βράδυ.- Κι' αυτό το abat-jour το κόκκινο το βλέπεις κι' αυτό; τώχομε από κείνη τη βραδυά. Τι αγάπη, θε μου! τι Αγάπη! Σ'ν δεν ξέρεις πώς μ' αγαπά ο Μίμης! Μα με καταλαβαίνεις; Κι' αυτά επαναλαμβάνονται κάθε μέρα - κάθε ώρα - κάθε λεπτό. Τρία χρόνια, τρία χρόνια! Κι' εγώ; Ω, εγώ! κουράσθηκα πλειά, δεν έχω τη δύναμη να σηκώσω το χέρι μου. Κουράσθηκα. Να φύγω μοναχή· τι καλά! να πάω να ζήσω μες σ' άγνωστους που να μη μ' αγαπούν - που να μην τους αγαπώ. Κουράσθηκα. (πέφτει με κόπωση στον καναπέ).

Λ.- Ρίτα! συχώρεσέ με. Η αγάπη μου σ' εβασάνισε· το βλέπω. Μα θα κάνω ό,τι μου πεις, πλειά· σώνει να γίνεις· να ξεχάσεις τα περασμένα· να οβήσεις από την ανάμνησή σου τα παλιά· να ξαναρχίσεις καινούργια ζωή. Θα κάμω ό,τι θέλεις - ό,τι θέλεις, Ρίτα.

P.- (κουρασμένη κι' ήσυχη) Να ξαναρχίσω καινούργια ζωή! είνε εύκολο, θα-
ρείς... Μα πως; με τι δυνάμεις; με τι αισθήματα; με τι αισθήσεις; Όλα καταστρα-
φήκανε εδώ μέσα - όλα - η ψυχή μου είνε αδειανή· η πάλη μ' εξήντηλησε, μ' εθανά-
τωσε. Είμαι πεθαμένη, πεθαμένη για όλα - για όλους (μικρή παύση). Κι' όμως, α-
γαπούσα τόσο τη ζωή! αισθανόμουν τόσο βαθειά την ανάγκη να ζήσω! - ν' αγαπή-
σω! Τώρα τίποτε - τίποτε - τίποτε!

Λ.- Άκουσε, Ρίτα! - όλα δεν χαθήκανε - είσαι νέα. Όταν θα φύγω και δε θα με βλέπεις,
θα γειάνεις. Θ' αρχίσεις πάλι να αγαπάς το Μίμη. Θα δεις χωρίς να το καταλαβαίνεις
τα είκοσί σου χρόνια θα ξυπνούν στο αίμα σου απαιτητικά - Εγώ θάμαι μακριά - πολύ
μακριά. Δε θ' ακούσεις ποτέ τόνομά μου - Κανείς δε θα σου αναφέρει για μένα - θα
ξεχάσεις χωρίς να θες, χωρίς να το νοιώσεις. Κι' ένα πρωί θα ξυπνήσεις στην αγκαλιά
του Μίμη ευτυχισμένη - αγαπημένη - Καινούργια Ρίτα. Μα πρέπει να φύγω - (νευρι-
κά) πρέπει να φύγω. (σαν να μιλεί μόνος) Αύριο πρωί - πρωί που θάρθει ο Μίμης νά-
σαι μόνη - πρέπει νάσαι μόνη. (σηκώνεται βιαστικά) Ναι, οφείλω να φύγω.-

P.- Λώρη μου! Στάσου - μη μου φεύγεις - όχι ακόμη. Σ' αγαπώ - πάρε με.

(Ο Λώρης την παίρνει στην αγκαλιά του· της μιλεί όπως μιλούμε στα παιδιά)

Λ.- Μα τι θες, Ρίτα; Προσπάθησε να καταλάβεις τι θες ήσυχα-ήσυχα. Αρώτησε την
ψυχή σου - Βλέπεις εγώ είμαι ήρεμος. Θα καθίσω εδώ κοντά σου και θα περιμένω.

P.- (με παράπονο παιδιού) Δε ξέρω, τι θέλω. Το μυαλό μου πονεί (κλαίει) - Δε
μπορώ να φαντασθώ τη ζωή δίχως εσένα τώρα πειά· κι' η σκέψη ν' αφήσω το Μίμη
δυστυχισμένο, να καταστρέψω εγώ την ευτυχία του, με κάνει ν' αηδιάζω - να φρίτ-
τω από αγανάκτηση για τον εαυτό μου.- Αν είχα τουλάχιστον το θάρρος ν' αποθά-
νω, να τελειώνω μια για πάντα. Μα φοβούμαι· ω! τρελλαίνομαι στην ιδέα της ατέ-
λειωτης νύχτας του θανάτου. Κι' όμως η νύχτα που έρχεται στη ζωή μου είνε πολύ,
ω! πολύ πιο σκοτεινή! Πόσο είσ' εσύ ευτυχισμένος, Λώρη!

Λ.- (μ' επίπληξη) Εγώ, Ρίτα;

P.- Ναι, εσύ. εσύ, γιατί θα φύγεις - ό,τι σ' εβασάνισε τ' αφίνεις πίσω. Μα εγώ; Κι'
όμως αισθάνομαι πως κανένας πειά δε θάχε το δικαίωμα να μ' εμποδίζει να πάω
να ησυχάσω.- Και γιατί να μ' εμποδίσουνε; ποιος ο σκοπός; ποιο το αποτέλεσμα;
Τώρα πλεια τι θέση έχω εδώ μέσα; Πως θα μπορέσω να κυττάξω το Μίμη; Να μ' ε-
μποδίσουν! Μα γιατί; Δεν έχω εγώ μερίδιο από τη χαρά και την ευτυχία· έστω· μα
δεν έχω δικαίωμα να ησυχάσω, να ξεκουραστώ; Έτσι τελειώνουν όλα - Ναι, όλα
τελειώνουν καλά έτσι.-

(τη στιγμή αυτή ακούεται η φωνή του νονού που λέει·)

Νονός (από μέσα) - «άφησε, κορίτσι μου· τα φέρνω μόνος - κάνε τη δουλειά σου.»
προσέχουν κι' οι δύο προς την πόρτα).-

P.- Ο νονός μου είνε.-

Σκηνή III

(Μπαίνει μέσα ο νονός και κρατεί χίλια-δυο όμορφα πακέττα -κουτιά· ένα μεγάλο
μπουνκέττο από ρόδα.- Όλα αυτά τα αφήνει στο τραπέζι απάνω).

Νονός.- Ουφ! έσκασα - τόσο δρόμο!

P.- Παναγία μου, τ' είναι αυτά; (σηκώνεται και πλησιάζει το τραπέζι- τα κυττάζει ένα-ένα- προσποιείται την χαρούμενη, μα καταλαβαίνεται) Τι όμορφα κουτάκια! μήπως έχουν καραμέλλες; (προπαθεί να δείξει ενδιαφέρον- ο νονός δεν μιλεί, παρ'από μακριά την κυττάζει και φαίνεται πολύ λυπημένος έτσι που την βλέπει αδύνατη και ωχρά) Μα γιατί τα εφέρατε αυτά, νονέ μου; Είναι δικά μου; ποιανού είναι; Και το μπουκέττο; Τι όμορφα ρόδα! (τ'σπαίρνει στα χέρια της Μεγάλο πούναι! Να τοβάλω στο νερό - Κι' εδώ τι έχει; (ανοίγει ένα κουτί) Fruits glaceés (sic)! Μ'αλήθεια όλα είναι δικά μου; Μα γιατί μου τα εφέρατε; (ο νονός εξακολουθεί να την κυττάζει δίχως να μιλεί.- χαμογελά μόνο με στοργή- ο Λώρης στέκει στο παράθυρο και βλέπει τη νύχτα).

P.- (γελά) Μα δε θα μ' απαντήσετε επί τέλους;

Νονός.- Έλα. αφού επιμένεις τόσο.- Και πρώτα-πρώτα καλησπέρα- νομίζω δεν τ'άπα προ ολίγου- δεν ήθελα να διακόψω τις ερωτήσεις που ανεβαίνουν στα χεστά σου ακατάσχετες. Τώρα μπορώ ν' αρχίσω - Στάσου όμως. (την παίρνει από τα χέρια και την απομακρύνει από το τραπέζι) Πώς είσαι απόψε; είσαι καλύτερα; δεν έχεις πλεια τις πρωινές ιδιοτροπίες; Έχεις ησυχάσει λίγο - Ναι; ε;

P.- Νονέ μου! πόσο η αγάπη σας μου κάνει καλό! και πόσο σας αγαπώ! (έχει γύρει στο στήθος του κι' εκείνος τη χαϊδεύει).

Νονός.- Μ' αγαπάς- κι' όμως πόσο μ' επίκρανες το πρωί!

P.- Μα μήπως το θέλω κι' εγώ; η ψυχή μου είναι τόσο άρρωστη- μόλις την εγγίσουν πονεί. Ω, πόσο πονεί! (αίφνης) Μα που είναι ο Λώρης; Α! νάτον! είναι κρυμμένος στο παράθυρο. Έλα, Λώρη- έλα κι' εσύ να δεις τα ωραία πραγματάκια που μου φέρανε.-

Λ.- (πολύ λυπημένος) Καλησπέρα σας.

Νονός.- Δεν σας είδα σαν εμπήκα- το πιστεύετε;

Λ.- Βέβαια.

P.- (άξαφνα) Μ' αλήθεια γιατί μου τα φέρατε; δε μούπετε ακόμη. Καλά, τις καραμέλλες μου φέρνεται συχνά. Μα το μπουκέττο αυτό; κι' έπειτα... Α! (εκεί που εσκάλιζε ήρε ένα βελουδένιο κουτάκι) τι έχει μέσα; (το ανοίγει) Ένα βραχιόλι! Ένα όφι - με ματάκια κόκκινα από ρουμπίνι και για φολίδες διαμαντάκια... Έξοχο! Μα γιατί επί τέλους; γιατί όλα αυτά;

Νονός.- Μα μάντευσε λοιπόν. Συλλογίσου λίγο - σκάλισε τη μνήμη σου - Τι είναι σήμερα;

P.- Πέμπτη!

Νονός.- Πέμπτη τι;

P.- Ααα... Πέμπτη, 21 Απριλίου. Τα γενέθλιά μου- είναι τα γενέθλιά μου σήμερα! Α! γι' αυτό μου γράφει ο Μίμης πως επέσπευσε τον ερχομό του για οχτώ μέρες, μόνο και μόνο για να εορτάσουμε μαζί. Δε μούγραφε τι εορτή ήτανε αυτή - κι' έτσι είχε περάσει από το νου μου. Το θυμηθήκατε και σεις; καλέ μου νονέ!

Νονός.- Μήπως έχω εγώ άλλο κανένα να με απασχολήσει; μόνο τη Ρίτα μου!

P.- (πολύ συγκεκινημένη) Νονέ μου!

(ο νονός αλλάζει κουβέντα - είναι κι' αυτός συγκεκινημένος)

Νονός.- Μα δε σας είπα δα και τ' άλλο. Τώρα που κατέβαινα συνάντησα τον εξάδελφό σου τον Ντένη με την Πόπη- πηγαίνουν να φάνε, λέει στο ξενοδοχείο και κατόπιν να

περάσουνε τη βραδυά δεν ξέρω που· Μ' αρώτησαν τι κρατώ και τους είπα πως έχεις τα γενέθλιά σου· θεότρελλοι κι' οι δυο καλά και σώνει ναρθουν να σου ευχηθούν. Εκοπίασα να τους πείσω να πάνε να φάνε· δεν ήξερα πως ήσουν καλά, και φοβήθηκα μη θα σε κούραζαν. (προσέχει) Για σταθήτε· θαρρώ ήκουσα κρότο άμαξας που σταμάτησε.

(ο Λώρης πηγαίνει στο παράθυρο)

Λ.- Ναι, αμάξι είνε στην πόρτα· βλέπω τα φανάρια που φαίνονται απ' εδώ.

P.- (τρομαγμένη) Ποιος νάσαι;

(Συγχρόνως ακούονται γέλοια-τρεξίματα· κι' ανοίγει η πόρτα και μπαίνουν ο Ντέντης και η Πόπη· οι ίδιοι πάλι ευθυμότατοι· η Πόπη φορεί τώρα bleu ciel· με μεγάλο καπέλο πάλι που σκιάζει το προσωπάκι της χαριτωμένα· μπαίνει σαν ανεμοστρόβιλος).-

Σκηνή IV

Πόπη.- (τρέχει και αγκαλιάζει τη Ρίτα) Καλησπέρα, Ρίτα μου! ήρθαμε εγώ κι' ο Ντέντης να σου ευχηθούμε να ζήσεις χρόνια πολλά. (γυρίζει στους άλλους) Κύριε, κύριε Λώρη· καλησπέρα σας.

Ντέντης.- Εξαδελφούλα μου, χρόνια πολλά. (και χαιρετά απλώς).

Πόπη.- Μπα! καλέ φίλησέ την· τι τρόπος είνε αυτός! έτσι κανουνε;

P.- (γελά) Μα δεν είνε ανάγκη, σε βεβαιώ, Πόπη... (προς τον Ντέντη) προσπαθώ να σ' απαλλάξω από την υποχρέωση να υπακούσεις στην Πόπη. (η Πόπη βρίσκεται τώρα στο τραπέζι και κοκκαλίζει καραμέλλες).

Ντέντης.- Πάλι τρως; ύστερα θα σου πονεί το στομάχι σου· μα δε θα με νοιάζει καθόλου.

Πόπη.- Μα δε ξέρεις, Ντέντη. είνε τρέλλα! Από που τις αγοράζετε; Να στείλω κι' εγώ... Αλήθεια, Ντέντη, θα μου φέρεις αύριο; - Και λοιπόν, Ρίτα, τι κάνεις; ήσουν αβρωστη, ε; καυμένη Ρίτα! Και που πονούσες; (με κοσμική σοβαρότητα) Αιώνιος βάσανα έχουμε εμείς οι γυναίκες. (ο Λώρης την κυττάζει αποροφημένος ολωσδιόλου από τα παιδιακίσια γέλοια και φερσίματα. Ο Ντέντης ξεφυλλίζει ένα βιβλίο· ο νονός καπνίζει στο παράθυρο· κι' η Ρίτα βλέπει την Πόπη με θαυμασμό).

P. (γελά) Αλήθεια, Πόπη, έχουμε πολλά βάσανα εμείς οι γυναίκες;

Πόπη.- Τι; παίζεις; Ψέμματα λέω;

P.- Καθόλου· ίσια-ίσια λες μια μεγάλη αλήθεια· μόνο, πού τόμαθες; ποιος σου τόπε πως έχουμε βάσανα εμείς οι γυναίκες;

Πόπη.- (αφελέστατα) Η μαμά μου το λέει.

(η Ρίτα γελά δυνατά· ο Λώρης, ο Ντέντης, ο νονός, όλοι γελούν)

(κείνη τη στιγμή μπαίνει η υπηρέτρια)

Υπ.- Κυρία, ένα τηλεγράφημα.

(όλοι σωπαίνουν· η Ρίτα πολύ συγκεκριμένη το ξεσφραγίζει· προσέχουν όλοι - άξαφνα η Ρίτα φωνάζει:)

P.- Α!... η Μαίρη - η Μαίρη απέθανε!...

(Όλοι λεν «η Μαίρη»)

(η Ρίτα κλαίει· ο Ντέντης και η Πόπη βρίσκουν καιρό να φύγουν· μόλις καληνυχτίζουν.)

Σκηνή V

P.- Ω! φρίκη! φρίκη! απέθανε! η Μαίρη ευτυχισμένη! φρίκη! Μπορεί να πεθάνει λοιπόν κανείς δίχως να νιώσει τη χαρά; Έτσι άξαφνα; Κι' έπειτα η νύχτα στη μοναξιά των τάφων, και τα κορμιά που σαπίζουνε στα χώματα! Ω, φρίκη! (άξαφνα σαν αλλόφρων) Νονέ μου! νονέ μου! μια χάρη - μια χάρη μεγάλη. Ναι; μα ναι;

Νονός.- (ανήσυχος) Ό,τι θες, Ρίτα.- Λέγε. θα το κάμω.

P.- Σε λίγο έρχεται το ατμόπλοιο που θα φέρει το Μίμη, ε;

Λ.- Ρίτα!

P.- Άφησε· σόπα.- Ακούσετε, νονέ μου· να πάτε κάτω· να πάτε στον Πειραιά τώρα - ευθύς τώρα· να κάνετε συντροφιά του Μίμη. Ναι, ναι· πηγαίνετε· είνε ανάγκη· μα φύγετε λοιπόν· δεν έχομε καιρό.- να σας φιλήσω· ναι· ελάτε - μα ελάτε λοιπόν - είνε αργά.- (πέφτει στην αγκαλιά του) επί τέλους!

Νονός.- Μα τι θες να κάμεις; τι θες να κάμεις, Ρίτα;

P.- Μα δεν ακούσετε σεις; δεν ακούσετε πως η Μαίρη απέθανε; απέθανε! κι' όμως ήταν ευτυχισμένη αυτή.- Ε, λοιπόν, αν αποθάνω κι' εγώ; αν αποθάνω δυστυχισμένη, όπως είμαι; δε συλλογίζεσθε; δε με συλλογίζεσθε λοιπόν σεις καθόλου; κι' όμως μ' αγαπάτε σεις! Ναι - θα με συγχωρήσετε. Ω, ναι. Όλος ο κόσμος θα με συγχωρήσει, σαν μάθει πόσο υπόφερα. Κι' έπειτα κι' εγώ να ζήσω λίγο.-

Νονός.- Δυστυχισμένο μου παιδί!

P.- Με λυπάστε; Μα θα πει λοιπόν πως δεν είμαι ένοχος. Ναι; - Βέβαια δεν είμαι.

Λώρη, Λώρη μου! Πάρε με. Με θες;

Λ.- (τρέχει) Ρίτα μου! αγάπη μου!

P.- (στο νονό της) Μα φύγετε λοιπόν· τι στέκεσθε· πρέπει να πάτε· να του κάνετε συντροφιά. (κλαίει).

Νονός.- Μα που θα πας; που θα πας;

P.- Με το Λώρη. τον αγαπώ.- τον αγαπώ.- Γιατί να ποθάνω δυστυχισμένη; (Ακουμπά στον ώμο του Λώρη).

Λ.- Ρίτα μου! αγάπη μου! ζωή μου!

P.- Ω! Λώρη! Λώρη!

(Τη φιλεί στο στόμα.- η Ρίτα έχει κλειστά τα μάτια και αφήνεται στο Λώρη.- Ο νονός κλαίει με λυγμούς - στη σκιά)-

Σκηνή VI

(Εκεί τραβιέται η παρτιέρα και φαίνεται ο Μίμης ωχρότατος, αλλ' ήρεμος και με πολλή αξιοπρέπεια προχωρεί στο δωμάτιο.- η Ρίτα στρέφεται ωχροτάτη. Ο Λώρης την απομακρύνει ήρεμα και πηγαίνει προς το Μίμη, αξιοπρεπής κι' εκείνος. Ο νονός εξακολουθεί να μένει στη σκιά).

Μ.- Ευχαριστώ, Ρίτα, που είχες την καλωσύνη να μ' ενθυμηθείς τη στιγμή της ευτυχίας σου. (μειδιά) Βλέπεις ήλθα λίγο πειο γρήγορα απ' ό,τι μ' επερίμενες, κι' έτσι απάλλαξα και το νονό σου από τη δύσκολη υπηρεσία με την οποία τον επεφόρτιζες.- Άκουσέ με. Αγαπάς το Λώρη, κι' ο Λώρης βέβαια σ' αγαπά· τι απλούστερο και τι φυσικώτερο! Είσαι ελευθέρα να πας μαζί του.- Δεν έχομε το δικαίωμα να επεμβαίνομε στα αισθήματα του άλλου. (με αδιόρατη συγκίνηση) Πολύ περισσότερον όταν ο άλλος αυτός μας κατέστησε ευτυχείς επί πολύν καιρό. Αν μπορώ να μεταχειρισθώ την ίδια λέξη (χαμογελά) είμαι ευτυχής που έφθασα εγκαίρως, όπως η παρουσία μου νομιμοποιήσει την απόφασή σου, Ρίτα. Δε θέλω στη συνείδησή σου να παραμείνει τύψις ενός αμαρτήματος.- Έχεις δικαίωμα να πας με το Λώρη, αφού τον αγαπάς· σου επιβάλλεται, μπορώ να πω. Τώρα πλεια, κάθε άλλη λύση που θάδιδες στο ζήτημα αυτό, θάτανε βιασμένη, αφύσικη, υποκριτική, αν δε θάτανε άτιμη. Είνε καιρός, μου φαίνεται, πλεια ν' αντιληφθούμε τη ζωή και τις ανάγκες της. Κάποτε είνε δύσκολο αυτό· ναι! μα όταν θα γίνη, ο κόσμος θα τραβά το δρόμο του πειο ευγενικός και πειο τιμημένος.

Αυλαία